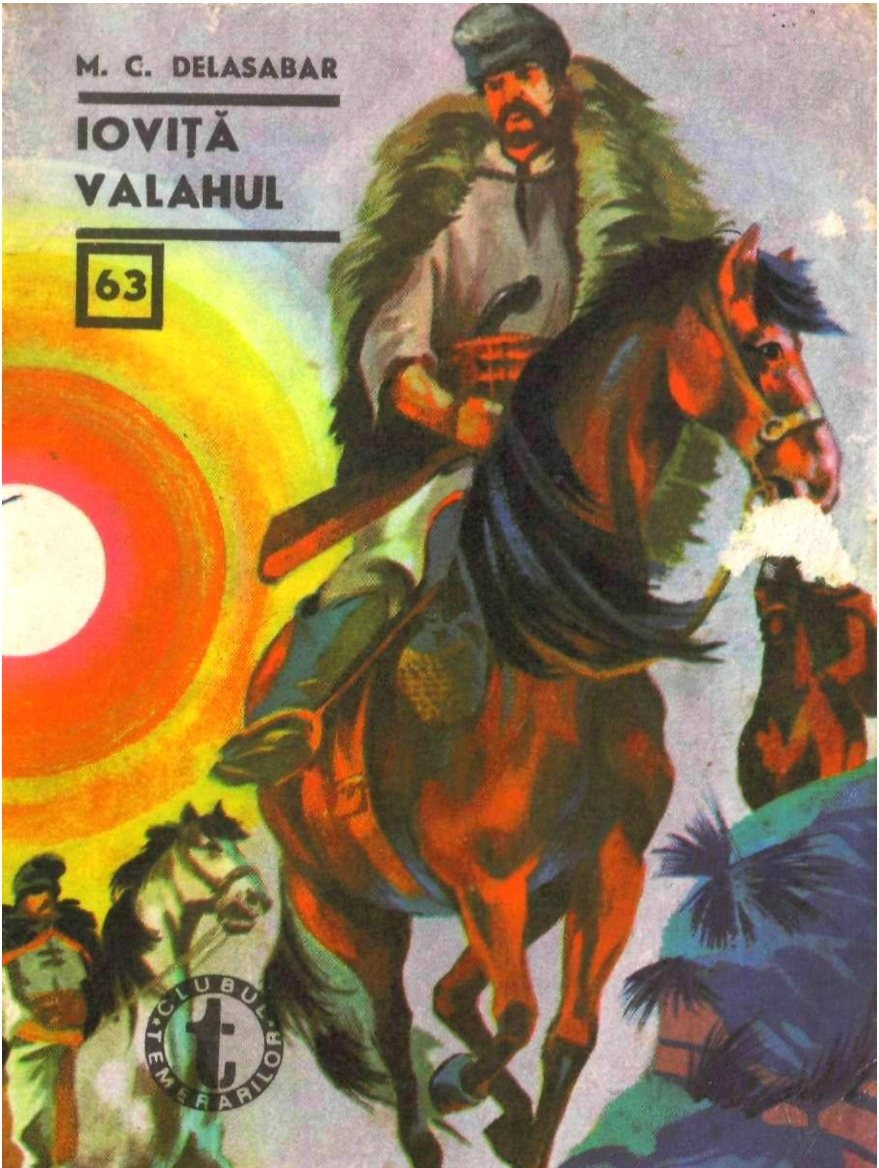
M. C. DELASABAR
IOVIȚĂ
VALAHUL
63
CLUBUL TEMERARILOR

M.C. DELASABAR

IOVIŢĂ VALAHUL - I

63

Colectia
CLUBUL TEMERARILOR

1969
Bucureşti
EDITURA TINERETULUI

Redactor: GEORGETA PASĂRIN
Tehnoredactor: DUMITRU VERDEŞ
Coperta de DUMITRU IONESCU

Capitolul I

CUM ŞI-A GĂSIT BACĂUL UN COMISAR TURC, UN MINISTRU IEŞEAN ŞI UN SURUGIU VALAH

„Îmi aduc aminte, parcă văd chiar şi acum ce zile de sărbătoare erau pentru orăşeni, cînd trebuia să primească pe Comisarii românilor. La marginea oraşului de jos, toţi cetăţenii şi ţăranii din jurul oraşului, în haine curate şi cu cocarde tricolore pe piepturi, cu femei şi copii, avînd în frunte pe conducătorii lor, aşteptau sosirea Comisarului (...). Aşa se primiră toţi Comisarii Puterilor, afară de cel al Turciei. Ispravnicul Costache Paladi făcu tot ce i-a plesnit prin minte ca să împiedice măcar ca trimisul Turciei să nu vadă şi să nu audă dorinţele poporului”...[1]

Rădvanul şi harabaua

Nu mult după ivirea zorilor, un călăreţ cu calul pag şi înspumat intrase ca o săgeată pe poarta dinspre răsărit a oraşului şi se oprise în faţa isprăvniciei; venise să vestească în taină sosirea rădvanului în care călătorea comisarul turc însoţit de ministrul Costin Catargiu, măcar că vestea fusese aflată de băcăoani înaintea ispravnicului Paladi şi a boierului Şepte-Sate, oamenii de încredere ai caimacamului Vogoride. Cînd soarele se-nălţase de trei suliţe deasupra bisericii Sfîntul Neculai, pe Şoseaua Domnească şi-n Uliţa Mare cu greu răzbeau tîrgoveţii spre dughenile negustorilor. Dinspre Mărgineni şi Călugăra, ca şi dinspre podul de sus al beizadelei Costache Sturza de la Săuceşti, ori peste cel de la vale, al Călugărilor, se scurgeau cete, cete de ţărani, ca-n zilele cele bune de iarmaroc. Se-ntîmplase şi o vreme frumoasă, cu cer senin ca vioreaua şi soare arzător, de stîrnise sărăcimea de prin toate satele megieşe să apuce drumurile de curînd zvîntate ale tîrgului.

În casele lui Mavromati Sion, unde poposea de cîteva zile boierul Şepte-Sate, ispravnicul Costache Paladi încremenise cu mîna dreaptă pe cerceveaua unei ferestre, privind cu ochii bulbucaţi la forfota din uliţă, iar trimisul caimacamului se

---

[1] Costache Radu: „Băcăul de la 1850—1900” Tip. Bacău, 1906, pag, 90—91

plimba, nu mai puţin furios şi uimit prin salon, măturînd covoarele cu poalele anteriului său stacojiu.

— Ţe faţem, bei mu, ţe faţem? se răsucea, zicînd din cînd în cînd boierul, oprindu-se medelean şi burduhănos în faţa ispravnicului.

— Ce să facem? Aşteptăm! răspundea acesta pe jumătate întors spre boier, abia stăpînindu-şi mînia stîrnită de cele ce se petreceau afară, dar mai ales de cel apucat de parapon. Îl chemase de dimineaţă la dânsul, împiedicîndu-l să ia nişte măsuri ce le-ar fi crezut doar el de cuviinţă.

Abia apucase să trimită veste beizadelei Grigore Sturza şi altor boieri aflaţi în tîrg, cînd căpitanului Constantin Stamate, locţiitorul său la isprăvnicie, îi şi venise poruncă să meargă spre podul dinspre Săuceşti, în întîmpinarea rădvanului aşteptat.

Iată-l acum stînd ca un prizonier în salonul boierului, fără a îndrăzni să scoată măcar pe fereastră capul de groaza mulţimii din stradă ce l-ar fi întîmpinat cu nesuferitele lor strigăte de: „Unire!” şi „Vrem unire!”.

Mai tîrziu, strecurat el ştie cum din casele de peste drum, boierul Rosetti se ivi în salon, împins ca de un vînt, cu barba împrăştiată şi cu şlicul pe o ureche, strigînd ca apucat de sminteală:

— Revoluţie! S-a pornit iar revoluţia!

În urma lui au dat năvală şi alte bărbi venerabile ce se aflau în ziua aceea în tîrg. Nu lipseau nici beizadea Grigore Sturza, cel care umbla cu limba scoasă după domnie, nici Nicu Ghica Comăneşteanul, hatmanul Alecu Aslan şi alţi boieri mai vechi sau mai noi, unii din ei boieriţi chiar de caimacanul Vogoride. S-au strîns ciopor în jurul lui Şepte-Sate să se sfătuiască, dar pînă una alta au hotărît să trimită ştafeta la beizadea Costache Sturza din Săuceşti cu porunca de a întârzia intrarea rădvanului în tîrg, pînă s-or împrăştia răzvrătiţii cei obraznici.

În timp ce boierii astfel se sfătuiau în casele lui Mavromati Sion, în faţa hanului lui Alecu Vasiliu se strînseseră alţi boieri, cei mai mulţi din starea a doua şi a treia, printre care Costache Rosetti Teţcanul, comisul Petrache Brăescu, spătarul Dimitrie Cracte, Ionaş Leca şi alţii, cărora li se alăturaseră tinerii studenţi de la Şcoala preparandală, feciori de negustori şi meşteşugari, aflaţi cu toţii în vacanţă.

După ce s-a adunat la han, grupul unioniştilor a pornit pe

Şoseaua Domnească, în uralele mulţimii care îi făcea loc pe mijlocul uliţei. În urma lor, ţăranii şi tîrgoveţii, într-o veselie fără seamăn, cîntau şi strigau din toate puterile:

— „U-ni-re!”, „Vrem u-ni-re!”

Din Şoseaua Domnească s-au îndreptat apoi pe Uliţa Mare a negustorilor şi meşteşugarilor. De o parte şi alta a drumului şanţurile, pe jumătate umplute cu apă înverzită şi puturoasă, împărţeau mulţimea pe trei şiruri groase, între care se făcea, din loc în loc, legătura peste podeţe frumos rînduite şi punţi din lemn trainic.

De la piaţa veche şi pînă la biserica Sfîntul Neculai, Uliţa Mare era atît de înţesată de oameni că un ac aruncat n-ar fi căzut jos, şi nimeni n-ar fi putut spune că lumea mergea spre un capăt ori altul al tîrgului. Grupul unioniştilor îşi făcuse loc pe mijlocul uliţei, avînd toată îngăduinţa mulţimii care pătrunsese şi-n şanţurile cu apă numai ca să-i deschidă drum spre piaţa din faţa bisericii.

Trecuseră de mult cele trei ceasuri de cînd călăreţul cu calul pag şi înspumat vestise sosirea rădvanului, dar dinspre podul de peste Bistriţa nu se arăta nimeni. Se împrăştiase doar zvoana că rădvanul s-ar afla oprit la conacul beizadelei Costache Sturza din Săuceşti şi că nu se ştie cînd are să pornească spre Bacău.

Curiozitatea mulţimii însă fu stîrnită deodată de un convoi de harabale cu coviltir, pline cu mărfuri, ce intrau pe uliţele tîrgului, la bariera Focşanilor şi încerca să-şi facă loc pe Uliţa Mare. Recunoscînd în fruntea convoiului harabaua lungă a negustorului Mihalache Grigoraş, oamenii s-au tras de pe lături, năpădind iar şanţurile şi podeţele. Poate că lumea nu s-ar fi grăbit să facă loc de trecere harabalei, dacă un haiduc de surugiu, călare pe săuaş, n-ar fi trosnit amarnic în dreapta şi-n stînga, cu un harapnic lung cît un stînjen. Cocoţat pe o ladă cu marfă, cu bărbuţa roşie albită de praf, jupîn Mihalache Grigoraş zîmbea şi moţăia ca un ţap, într-o parte şi-n alta, mîndru nevoie mare de parcă toată lumea aceea de pe Uliţa Mare pe el îl aştepta. Dar jupînul ştia el bine că nu pentru dînsul şi nici pentru ceilalţi negustori nu se adunase atîta mulţime de oameni, zîmbea fericit că ajunsese cu bine acasă, sănătos şi cu marfa întreagă în haraba, mulţumită noului surugiu adus de la Galaţi.

Aflase că nevasta şi copiii îi sînt sănătoşi, iar prăvălia de băcănie şi braşovenie mersese strună în lipsă, grijind de dînsa

feciorul cel mare, Pavăl. Şi pe măsură ce înainta pe Uliţa Mare, negustorul tresărea de cîte ori i se părea că vede pe vreunul din copiii săi, măcar că-şi dădea seama că s-ar fi strecurat cu greu prin înghesuiala aceea. Aşa că tot el recunoscu pînă la urmă că a făcut bine fiică-sa, Coculeana, de nu i-a mai ieşit în întîmpinare ca de obicei. Cît despre Pavăl, cel mai cuminte lucru era să rămînă la tejghea la o vreme ca aceea de iarmaroc.

Harabaua ajunsese tocmai bine la răscrucea Uliţei Mari cu Şoseaua Domnească şi nu mai avea decît vreo douăzeci de paşi pînă la prăvălie şi abia atunci, dinspre apa Bistriţei, s-au auzit sunete de trîmbiţaş şi duruitură de rădvan pe podul de sus. Lumea, care pînă atunci se ferise din calea convoiului de harabale, le-a înconjurat din toate părţile, strîngîndu-le ca-ntr-un cleşte, cătînd cu privirile lacome spre pod.

În zadar se ruga jupîn Mihalache Grigoraş de oameni, în zadar trosnea surugiul pe deasupra lor cu harapnicul, mai departe nu s-au putut clinti. Au rămas acolo în răspîntie, cu caii hăisa spre şanţ. Bucuria negustorului întors cu marfă de la Galaţi pierise de pe faţa lui roşcovană, grija fiindu-i acum cea de a păzi marfa de calicime. Şi-i era mai mare ciuda că se poticnise tocmai ca ţiganul la mal: la o azvîrlitură de băţ de prăvălie şi toţi ai lui; căci hotarît lucru, nerăbdarea ce cuprinde pe om la cîţiva paşi de casă este mai pîrdalnică decît grija care-l însoţeşte zile de-a rîndul, departe de ai săi.

Cît despre surugiu, se-nţepenise bine în scările săuaşului şi se-nălţase să privească şi el peste marea aceea de capete, pe drumul dinspre Roman. Era un om netrecut de treizeci de ani, voinic, spătos, cu faţa aspră şi cu privirile de tăciune aprins. Purta nişte haine cărămizii de arnăut, tare nepotrivite cu un surtuc de nanchin[2] pe deasupra şi cu o cuşmă brumărie pe cap, plecată pe ceafă, de sub care izvorau plete negre şi inelate. Mustăţile, nu prea lungi şi nici prea groase, răsucite în sus, ca şi sprîncenele împreunate deasupra nasului puţin coroiat, îi accentuau şi mai mult privirile vultureşti. Două gropiţe în obraji şi alta în bărbia rasă de curînd trădau o fire mîndră, copilăroasă, mereu zâmbitoare.

Şi-ntr-adevăr, mult nu i-a trebuit surugiului să se alăture clocotului şi veseliei din uliţă, strigînd laolaltă cu tîrgoveţii:

— Unire! Vrem unire!

---

[2] Ţesătură de bumbac foarte deasă şi rezistentă.

Tîrît de trei perechi de cai, hăţuiţi de trei surugii fioroşi, înarmaţi cu harapnice în mîini şi pistoale la cingători, rădvanul ajunsese cu chiu cu vai în faţa bisericii Sfîntul Neculai, unde şi oprise, cîrmit. Cu feţele mai mult speriate decît vesele, comisarul turc şi ministrul Costin Catargiu priveau buimăciţi spre mulţimea ce-i aclama. Strigatele lor le făcea atîta bine cît mierea după lingoare. Printre zîmbetele prefăcute pe care le împrăştia în dreapta şi-n stînga, ministrul lui Vogoride făcea semne disperate către surugii să tragă rădvanul mai departe, dar nu era chip, căci în stînga era harabaua lui Mihalache Grigoraş, iar în dreapta, cît mai rămînea din latul şoselei, mulţimea groasă de oameni.

Nu mult după toate strigătele entuziaste ale celor strînşi s-a pornit şi „Hora Unirii" în jurul rădvanului, apoi, pînă departe, pe uliţi, ca valurile unei ape:

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima româna!
Să-nvîrtim hora frăţiei
Pe pămîntul României!"

Jandarmii călări ai căpitanului Stamate, ca şi surugiii rădvanului priveau neputincioşi şi buimăciţi. La îndemnul căpitanului au încercat să-şi facă loc pe lîngă harahaua lui Mihalache Grigoraş, dar tocmai acolo zidul de oameni era mai gros. Şi tot acolo se afla şi grupul unioniştilor.

— La o parte! Feriţi! le striga căpitanul Stamate, ridicînd sabia.

— Vîră sabia în teacă, Stamate! l-a înfruntat, zîmbind, Costache Rosseti Teţcanul. Ce, nu ştii că cine scoate sabia de sabie piere?

— Porunca isprăvniciei, cucoane! Rădvanul trebuie să treacă înainte, se domoli comandirul, ţinîndu-se băţos pe cal.

— Bine, dar cetăţenii Bacăului doresc să întîmpine cu bucurie pe trimisul Porţii şi al caimacamului. De ce vrei să-i lipseşti de această plăcere! mai grăi Teţcanul, cu glas puternic şi gesturi largi.

— Porunca-i poruncă, cucoane! Cît despre cetăţenii care doresc să se-nchine ministrului ori comisarului turc n-au decît să se înfăţoşeze la isprăvnicie, răspunse căpitanul ca un sameş[3] ce era.

[3] Strîngător de biruri pe judeţ, în trecut.

— Noi nu dorim să ne-nchinăm nimănui! sări din spatele Teţcanului un ţăran înalt, cu sprîncenele şi mustăţile galbene ca spicul copt de secară. Noi vrem să ştie înălţimile lor că norodul doreşte unire şi slobozenie. Iară dacă luminăţiile lor nu mai pot dovedi cu rădvanul prin mulţime, să se coboare şi să meargă pe jos, că doară nu le-a cădea şlicul...

— Aşa! Aşa-i! Să meargă pe gios! încuviinţară într-un glas cei care erau pe aproape.

— Vrem unire şi slobozenie! strigară alţi ţărani mai de departe.

Căpitanul Stamate îşi bulbucă ochii verzi sub chipiul albastru cu pampon şi scrîşni cu ciudă, dar nu putu face mai mult decît să strunească murgul cu zăbala şi să dea înapoi cîţiva paşi. Surugii, în schimb, se înfuriară şi-ncepură să plesnească harapnicele peste feţele şi spinările oamenilor. Loveau cu sete, loveau orbeşte, pe cine se nimerea. Şi primele şfichiuri le-au primit peste umeri chiar Costache Rosetti Teţcanul şi Dimitrie Cracte, aflaţi mai în faţă.

Văzînd toate acestea, lumea a început să se-mbrîncească pe de lături, năpădind şanţurile, sau intrînd prin ogrăzi. S-a făcut astfel loc dinaintea cailor, şi surugii au putut să tîrască rădvanul încă vreo cîţiva paşi, împins din spate şi de mulţimea înfuriată.

Înalţii oaspeţi se făcuseră mici în fundul trăsurii boiereşti, de nu li se mai vedeau decît vîrfurile şlicelor.

În zăpăceala generală, omul de pe caii lui Mihalache Grigoraş purcese a roti şi el harapnicul peste capetele surugiilor boiereşti, de-i doborî pe jos, între cai, de nu ştiai care-i mai iute de mînă şi mînie. Mulţimea, deodată încurajată, a strîns iară cercul în jurul rădvanului, că numai bine l-a împins cu două roţi în şanţ. Din fericire, şanţul nu era prea adînc în locul acela, că altfel înalţii oaspeţi ar fi gustat poate din apa cea verde şi puturoasă. Hărmalaia fu întrerupta însă de plesnitura unei flinte. Oamenii întoarseră capetele spre clădirea isprăvniciei, de unde tocmai se resfira dîra unui fum albăstriu. O altă plesnitură, de pistol, se auzi chiar pe deasupra harabalei lui Mihalache Grigoraş, fiind trasă de însuşi căpitanul Stamate, care îşi revenise din zăpăceală. Într-o mînă ţinea sabia, iar în cealaltă pistolul fumegînd, hotărît să izbească în oricine i-ar fi stat în cale.

Puşcătura de la isprăvnicie îi amintise pesemne de datorie

şi fiara din el se trezise.

Tîrgoveţii băcăoani îi cunoşteau bine firea hainã, de aceea au început să se tragă pe de lături din calea lui, îmbrîncindu-se, speriaţi de focurile slobozite, dar şi miraţi că îndrăzniseră a se împotrivi sameşului.

Puţin timp după aceea, s-a făcut atîta cale liberă înaintea rădvanului, încît surugii s-au ridicat dintre cai şi au încălecat, străfulgerînd cu privirile pe cel care-i doborîse cu harapnicul.

Un singur om mai cutezase să rămînă în mijlocul drumului, la cîţiva paşi înaintea cailor: ţăranul cu mustaţa şi sprîncenele galbene ca spicul de secară; îl înfrunta pe căpitan cu privirile lui albastre ca cerul primăverii, rezemat într-o bîtă noduroasă.

— Dă-te la o parte, plăvane, că-ţi crăp ţeasta! a strigat la el căpitanul Stamate, cu voce de tunet şi cu ochii cît cepele.

— Ba, nu zău? Ai să cutezi? a grăit ţăranul, proptindu-se mai bine în bîtă cu amîndouă mîinile, pregătit să se apere.

— Ba bine că nu! se răsti sameşul, înălţîndu-se în şa şi scuturînd sabia în aer.

Nici vorbă, căpitanul n-avea vreme de glumit, dînd chiar pinteni calului, gata să treacă peste ţăranul cutezător, cînd sfîrcul noduros al unui harapnic s-a răsucit de două ori în jurul săbiei sale, smulgîndu-i-o din mînă.

Furios, sameşul şi-a strunit şi rotit calul pe loc, aruncînd priviri turbate surugiului care, netulburat, îl privea semeţ şi zîmbitor, strîngînd pe braţ harapnicul năstruşnic. Cu gîndul să tragă, ori numai să-l sperie, căpitanul a îndreptat pistolul spre surugiu. Mulţimea amuţise, cînd dinspre prăvălii s-a auzit un ţipăt ascuţit de femeie. Şi tot în clipa aceea căpitanul Stamate a slobozit al doilea foc de pistol.

Drumul se liberase acum pînă departe — aproape pustiu spre clădirea ispravniciei. Lumea se trăsese prin ogrăzi şi prăvălii speriată, iar surugii boiereşti, chiuind şi trosnind din harapnice, s-au suit pe cai şi au scos radvanul din şanţ, apucînd-o pe Şoseaua Domnească.

Surugiul

Ileana Coculeana, fata negustorului Mihalache Grigoraş, urmărise de la fereastră toate întîmplările din Răscruce. Se afla acolo de cînd zărise apropiindu-se harabaua lui taică-său. A făcut semne şi a strigat la dînsul, dar era prea multă lume în faţa dughenei ca s-o vază şi s-o audă, iar cînd harabaua s-a oprit

hîită într-o parte, nu l-a mai văzut de loc, rămînînd ascuns după coviltir. În schimb, privirile i-au fost atrase de chipul surugiului de pe săuaş. Înalt, cu plete de haiduc şi care nu semăna de loc cu Iliuţă, surugiul cu care plecase taică-său de acasă. Chipul acestuia, cu priviri vultureşti şi cu zîmbet de copil, i se părea cunoscut, căutînd să-şi amintească unde şi cînd îl mai văzuse. Căutări zadarnice, ori poate norocite, fiindcă un asemenea chip nu-l văzuse decît în visele sale de fată, căci ochii, ca floarea liliacului domnesc, nu se mai săturau privindu-l. Maică-sa, văzînd-o tremurînd de nerăbdare, a întrebat-o mirată:

— Ce rîzi, Coculeană mamă? Ce te-a apucat?

— Nu vezi, mamaie, surugiul? i-a răspuns Coculeana, aratînd cu buzele ţuguiate ca un boboc de trandafir gata să plesnească în floare şi cu năsucul zvîrlit în sus.

Mamaia şi-a aruncat şi ea privirile spre harabaua împotmolită în drum, nu atît ca să-l vadă pe surugiu, cît mai ales pe dumnealui, Mihalache Grigoraş, negustorul întors de la drum lung. Nevăzîndu-l, a băgat, în sfîrşit, şi ea de seamă.

— Vai de mine! Dar surugiul cela nu-i Iliuţă al nostru! Ce s-o fi întîmplat cu el, Dumnezeule! De ar ajunge odată acasă...

— Nu-i nimica, mamaie! Şi aista nou pare om de ispravă, a chicotit Coculeana.

— De ispravă, zici? făcu maică-sa îmbufnată. N-a fost în stare să tragă harabaua în ogradă cînd mai erau doar câţiva paşi.

— Nu te potrivi, mamaie! E atîta îmbulzeală! continuă să-l apere Coculeana pe surugiu. Uite, a sosit şi rădvanul domnesc... S-a oprit... Dar cine-o mai fi cu comisarul turc?... Vaaai! Uite, a intrat în şanţ cu două roţi!...

— Cine?! Harabaua noastră?! sări arsă coana Marghioliţa.

— Nuuu! Rădvanul, mamaie! rîse Coculeana.

Şi apoi ce s-a mai bucurat cînd surugiul a început să-i plesnească cu harapnicul pe slujitorii boiereşti, sărind chiar în picioare şi bătînd din palme, ca un copil în faţa unei jucării mult aşteptate. Dar cînd căpitanul Stamate a tras a doua oară cu pistolul, tot Coculeana a fost aceea care a ţipat de parcă pe ea o nimerise. Şi doară glontele fusese slobozit în văzduh, ca şi celelalte. Aşa că fata negustorului s-a ales cu spaima şi după cîteva clipe s-a pornit iar pe rîs, văzîndu-l teafăr pe surugiu.

Un trăsnet de harapnic pe deasupra cailor şi harabaua s-a

urnit spre ograda de lîngă prăvălia cea căutată a lui Mihalache Grigoraş.

Nerăbdătoare, Coculeana a deschis larg fereastra, în vreme ce Pavăl, după ce a împins poarta ogrăzii, a alergat înaintea tătîne-su să-l îmbrăţişeze de bun venit, îndată ce a coborît pe podeţ.

Înţepenit în şa, cu faţa luminată de zîmbet şi mirare, surugiul nu se mai sătura privind chipul fetei din fereastră. Părea atît de uluit de parcă văzuse o minune cerească. D-apoi că şi fata negustorului îi făcea nişte ochi dulci, cu gene lungi şi cu sprîncene groase de culoarea mătăsii de păpuşoi copt.

— Hei, surugiule! Iaca, am ajuns! i-a strigat Mihalache Grigoraş, trezindu-l din uimire.

— Tiii, jupîne, da’ frumoasă fată mai ai! prinse glas surugiul, coborînd de pe cal. Acum nu-mi mai pare rău c-am făcut drumul ăsta lung pînă la Bacău.

— D-apoi cum să-ţi pară rău, cînd mi-ai luat o groaza de parale! răspunde negustorul, fără să se arate prea supărat.

— Şi nu eşti mulţămit de mine, jupîne? i-a mai zis surugiul.

— Ba, de ce să mînii pe Dumnezeu! Sînt prea mulţumit şi bucuros că te-ai învoit să vii cu mine şi c-am ajuns cu bine. Părăsit cum eram de ticălosul cela de Iliuţă, eram gata să mă învoiesc şi cu un haiduc, că sînt destui prin bălţile Dunării.

Surugiul zîmbi într-o parte şi grăi, făcîndu-şi de lucru cu şaua calului:

— Şi de unde ştii ca n-ai nimerit unul din ei?

Negustorul holbă ochii, dar în clipa următoare surîse neîncrezător, zicînd:

— Şuguieşti, valahule. Dacă erai hoţ, nu mă lăsai tu să ajung teafăr şi cu marfa-ntreagă la Bacău. Am luat eu seama cu cine am de-a face, ce crezi?

Surugiul nu mai spuse nimic, mai ales că la fereastra se ivise iar minunea cerească. Jupîn Mihalache cătă spre feciorul său, care după ce ascultase cu nedumerire, dar şi cu mirare vorbele surugiului, îi zise:

— Dar cu Iliuţă al nostru ce s-a întîmplat, tataie?

— Iaca, Iliuţă al nostru s-o prostit. O văzut o grecoaică în port, după care i s-or aprins călcîile şi mi-o cerut simbria pe trei luni, zicîndu-mi că el nu se mai întoarce la Bacău. Am crezut că şuguieşte, dar s-a dus de a doua zi şi dus a fost... Dacă nu era

creştinul ista nu ştiu cum aveam să mă-ntorc. Dar şi aista o ştiut să ceara simbrie, nu glumă! Parcă aflase hoţomanul că mă găseam la ananghie...

Auzind că negustorul vorbeşte tot despre el, surugiul îi grăi de lînga cai:

— Apoi, jupîne, să nu gîndeşti c-am venit cu domnia-ta încoace numai fiindcă mi-ai plătit simbrie bună. Poate că veneam şi dacă-mi plăteai mai puţin, că şi mie îmi era degrabă să părăsesc Galaţii. Nu pentru cei douăzeci de sorcoveţi pe care mi i-ai dat drept simbrie, că la mine banii nu au preţ, să ştii, dar mai mult decît sorcoveţii sînt răsplătit pentru slujba ce ţi-am făcut, văzînd aşa o minune de fată.

Spunînd acestea, surugiul făcu o închinăciune adîncă spre fereastră, unde Coculeana se ascundea în spatele maică-si.

Mihalache Grigoraş rîdea pe sub mustaţa lui roşcată şi zburlită, măcar că nu-i prea veneau la socoteală vorbele îndrăzneţe ale surugiului, mai cu seamă că se strînseseră în jurul harabalei o mulţime de vecini şi gură-cască. I-ar fi spus îndată, acolo, de faţă cu toţi, că fata lui, Coculeana, nu-i de nasul unui venetic, dar surugiul îi era pe plac ca surugiu şi vroia să-l ademenească în ograda lui. Aşa că, în loc să-i răspundă valahului, alergă mărunţel şi cu braţele întinse înainte, să-şi îmbrăţişeze nevasta şi odrasla.

Rămas singur lîngă haraba, surugiul tocmai gîndea să o tragă în ogradă, pe porţile larg deschise de Pavăl, cînd prin spatele tîrgoveţilor se iviră şase gealaţi de jandarmi, pe care nimeni nu-i luase în seamă pînă atunci, şi fără multă vorbă îl prinseră şi-l legară fedeleş, măcar că acesta, în zbaterile lui, aruncase la pămînt cînd pe unul, cînd pe altul.

Domolindu-l şi strîngîndu-l bine cu frînghiile peste braţe, unul dintre neferi i-a grăit:

— Tu eşti Ioviţă Valahul?

Suflînd greu şi privindu-l încruntat pe sub sprîncenele-i negre şi cu surîs amar în colţul gurii, surugiul i-a răspuns jandarmului.

— Despre asta mă puteaţi întreba înainte de a mă lega aşa. V-aş fi răspuns atuncea cum se cuvine.

— Eşti prins din porunca isprăvniciei! mai adăugă omul stăpmirii.

Jupîn Mihalache îşi făcu loc printre vecinii îmbulziţi lîngă

haraba şi se propti înaintea neferului isprăvnicesc:

— Ce aveţi cu dînsul? E slujitorul meu! De ce-l arestuiţi?

— Lasă, jupîne, că nu nu se-ntîmplă întîiaş dată, zise surugiul cu privirile către fereastra casei negustorului. De ce mi-a fost teamă tot n-am scăpat: „am părăsit Galaţii şi mi-am găsit Bacăul", cum se spune uneori prin părţile Moldovei. Dar să n-aveţi grijă, că mă descurc eu şi pe aicea.

— Ba oi merge chiar eu la isprăvnicie să-i cer să te slobozească, mai stărui negustorul, măcar că nu se credea în stare de o faptă atît de cutezătoare.

— Nu te osteni, jupîne! Mă-ngrijesc singur de pielea mea şi să ştii că nu mi-o vînd aşa de uşor! mai strigă Ioviţă, pornind pe Uliţa Mare, smucit şi străjuit pe de lături de cei şase jandarmi.

Coculeana a rămas multă vreme în fereastră, îmbujorată, ameţită şi cu inima răvăşită de spaimă şi ciuda. Din faţa ochilor săi nu pierea icoana surugiului cu chip de haiduc.

Jupîn Mihalache Grigoraş

Vestea arestuirii la gros a surugiului lui Mihalache Grigoraş şi a altor ţărani şi tîrgoveţi s-a răspîndit ca fulgerul pe uliţele tîrgului. Cum să nu se răspîndească dacă prinşii erau duşi legaţi în văzul lumii şi străjuiţi de potere înarmate pînă-n dinţi? Că doară asta era şi planul ispravnicului şi al agiei: să vîre lumea în sperieţi şi să le taie pofta unioniştilor de a mai îndemna la răzvrătire.

Spre seară, la hanul lui Alecu Vasiliu, tineri boieri unionişti, în frunte cu Costache Rosetti Teţcanul, s-au adunat să hotărască ce au de făcut în faţa noilor samavolnicii ale ispravnicului.

Cu ei veniseră şi meşteşugiarii, dubălarii şi tăbăcarii, conduşi de morarul Vasile Rugină, un munte de om, îmbrăcat ţărăneşte care tăifăsuia laolaltă cu boierii unionişti şi cu tinerii de la Şcoala preparandală, aţîţîndu-i cu fel de fel de vorbe.

Mai deoparte, înălţînd capetele, ca să se ştie că sînt şi ei acolo, cîţiva negustori, printre care şi Mihalache Grigoraş cu feciorul său Pavăl aşteptau. Lui jupîn Grigoraş îi treceau fiori prin spate cînd îi vedea prin apropiere pe jandarmii cu care nu avusese de-a face niciodată şi se ferise mereu să dea ochii cu noul ispravnic. Auzise de dînsul că este un om aspru şi mîndru şi nu cutezase să i se înfăţişeze, ori să-i trimită plocoane, cum făceau alţi negustori. Aşteptase să-i calce el singur prăvălia şi să-i îndulcească atunci inima cu ce i-o plăcea. Nici cu unioniştii

nu se prea dăduse el în scrînciob, măcar că feciorul său se amestecase printre ei, dar nici nu refuzase cînd îi ceruseră obolul. Şi acum, se chema că se dăduse pe faţă cu ei, de vreme ce stătea acolo, sub şopronul hanului, în loc să fi stat în ceasurile acelea în casă la dumnealui.

De fapt, jupîn Grigoraş asta şi încercase să facă, îndată ce descărcase marfa. Lepădase toate straiele prăfuite de pe dînsul şi după ce se răcorise în jgheabul cu apă rece de la fîntînă, se-ntinsese pe o sofa lată, alături de coana Marghioliţa, mestecînd cu poftă dulciuri aduse de la Galaţi. N-a petrecut aşa decît vreun sfert de ceas, dîndu-şi seama că numai el şi nevastă-sa gustau din bunătăţile strînse, în vreme ce Pavăl şi Coculeana şedeau pe divanul de sub fereastră, privind îmbufnaţi pe uliţă, ca nişte copii care nu fuseseră lăsaţi la joacă.

— Da’ ce-i cu voi, copii! Nu s-ar spune că vă bucuraţi tare mult de întoarcerea mea, le-a zis el, oprindu-se din cojitul unei năramze.

— Ba da, tataie, a răspuns Coculeana, tresărind şi ţuguind buzele. Dar...

— Dar ce? Aţi făcut vreo poznă cît am lipsit eu?

— Ba nu, a răspuns în silă şi Pavăl.

— Ba da... ba nu... Nu vă înţeleg. Spuneţi odată ce aveţi pe suflet, le-a zis negustorul, prefăcîndu-se mîniat. Sau te pomeneşti că vă e jale că l-au arestat pe surugiu?

— Nu e de rîs, tataie! a răspuns Pavăl, sculîndu-se de pe divan şi arătînd tatălui său o faţă bărbătească şi hotărîtă. Te-a adus cu bine acasă, cum singur ai spus, şi matale îl laşi să zacă la gros.

— Dar ce vreţi să fac? s-a tînguit Mihalache Grigoraş. N-aţi auzit că este urmărit de stăpînire? De unde ştiau jandarmii că-i zice Ioviţă Valahul? Poate că-i un hoţ, un om în afara legii... Or fi ştiind ei ceva, oamenii de la isprăvnicie.

— Ce să ştie? Nu ştiu nimica! A cutezat omul să-l înfrunte pe căpitanul Stamate şi de aceea a poruncit să-l prindă şi să-l vîre la gros. Iaca asta ştiu cei de la isprăvnicie! a mai spus Pavăl cu acelaş glas aspru, topind bucuria din sufletul tatălui.

S-a mai întîmplat ca la ceasul acela să ciocănească în oblonul de la fereastră şi Ioniţă Abageru, vecinul său, întrebîndu-l:

— Nu mergi şi tu Mihalache, la han? S-au adunat acolo toţi

unioniştii; poate or izbuti să-i scoată pe creştinii aceia de la gros...

Deodată Coculeana a ridicat spre tatăl său nişte priviri pline de dojana şi de rugă, încît negustorul n-a mai zăbovit: s-a îmbrăcat îndată şi a plecat spre han, urmat de feciorul său.

Nu l-a întrebat nimeni ce caută acolo, printre unionişti. Lumea îl ştia pe feciorul său amestecat cu dinţii şi nu se mira că-l însoţeşte acum la întrunire, mai cu seamă că surugiul le fusese arestuit. Şi Mihalache Grigoraş nici nu s-a împotrivit cînd Vasile Rugină a strigat să fie printre delegaţii ce vor merge la isprăvnicie, să protesteze; doar că prin inimă i-a trecut un fior rece, zicîndu-şi: „de-amu fie ce-o fi!”

Cînd delegaţia a pornit spre casele lui Mavromati Sion, Şoseaua Domnească era iarăşi înţesată de lume. Cîntecul şi voia bună au răsunat din nou pe sub ferestrele boierilor. Strigătele pentru „Unire” şi „Domn pămîntean” izbucneau tot mai des din sute de piepturi.

Neputînd stăvili năvala mulţimii, jandarmii şi slujitorii isprăvniceşti s-au retras spre locuinţa lui Şepte-Sate, huiduiţi de pe uliţi. Acolo s-au aşezat pe două rînduri în faţa casei, cu săbiile şi pistoalele întinse, gata să tragă la un semn. La una din ferestrele catului de sus, s-a ivit faţa lunguiaţă, cu cioc şi mustăţi negre a ispravnicului, strigînd:

— Oameni buni!... Cetăţeni, de ce umblaţi fără rost? De ce nu vă vedeţi de treburile voastre?

— Apoi că tot cu treburi sîntem şi noi aicea! i-a răspuns o voce de jos.

— O delegaţie de cetăţeni ai Bacăului doreşte să vorbească cu excelenţele lor, ministrul Catargiu şi comisarul turcesc! a adăugat Costache Rosetti Teţcanul.

— Excelenţa Sa, ministrul Costin Catargiu, a plecat înapoi la Iaşi, iar comisarul turcesc este bolnav, nu vă poate primi! a răspuns ispravnicul.

De jos au început tîrgoveţii să-l ia în rîs:

— Halal ministru! A şters putina!

— Şi turcul s-a-mbolnăvit de inimă rea, săracul!

— Şi-a găsit Bacăul excelenţele!

Costache Rosetti Teţcanul ceru să se facă linişte şi strigă din nou spre ispravnic:

— Să ne primească arunci trimisul caimacamului, evghenia sa Şepte-Sate!

Ispravnicul îşi retrase pentru cîteva clipe căpăţîna şi cînd reveni spuse:

— Trimisul caimacamului nu poate să vă primească azi.

Atunci s-a ivit din mulţime Vasile Rugină şi a strigat către ispravnic cît a putut.

— Ia ascultă, Sfinte Petre, ne mai ţii mult la porţile raiului? Apoi treabă-i aiasta? Vroim să stăm de vorba ca oamenii şi ne primeşti ca pe nişte dobitoace! Sînt aicea feţe cinstite de boieri, negustori, meşteşugari şi tineri studioşi, care au ceva de spus! Ei, fir-ar să fie!...

Lungindu-şi şi mai mult faţa a mirare, ispravnicul nici nu l-a ascultat pînă la capăt pe Vasile Rugină. Şi-a ascuns din nou căpăţîna, închizînd cu graba fereastra. Şi nu mult după aceea, uşile de jos s-au deschis şi căpitanul Constantin Stamate a grăit către unionişti:

— Să intre zece delegaţi, dar nu mai mulţi!

Costache Rosetti Teţcanul şi-a adunat prin semne oamenii şi i-a îndemnat să-l urmeze. Printre cei zece aleşi nu lipsea, fireşte, morarul Vasile Rugină, împingîndu-l din spate şi pe negustorul Mihalache Grigoraş care, în grabă, nu nimerea scările.

La gros

Lîngă cazarma jandarmilor, într-o încăpere rece şi mohorîtă a grosului, Ioviţă Valahul îşi pierduse răbdarea aşteptînd să fie luat la dopros[4] de oamenii stăpînirii. Trecuseră mai bine de două ceasuri de cînd jandarmii îl aruncaseră acolo, închizînd în urma lui o uşă grea. La lumina firavă ce pătrundea pe o ferestruică, abia de-a zărit un pat gol, de scînduri, pe marginea căruia s-a aşezat, cu faţa spre uşă, ciulind într-una urechile. A stat aşa, nemişcat, multă vreme, gîndind la viaţa lui zbuciumată şi rătăcitoare.

După cum îi spusese negustorului în clipa arestuirii, surugiul trecuse de multe ori prin asemenea întîmplări şi, slavă Domnului, scăpase din toate. Se vedea încă flăcăiandru de şaisprezece ani, în ziua cînd fusese alungat ca Adam din rai, de la conacul unui boier de lîngă Brăila, unde trăise pînă atunci jucîndu-se şi învăţînd carte alături de odrasla alintată a

[4] Cercetare

stăpînului, despre care aflase că-i era chiar tată. A trebăluit pe la grajdurile boiereşti, alături de omul căruia îi spunea tată, mult, şi cînd a împlinit optsprezece ani a plecat în lume. Auzise că în oraşul lui Bucur se luptă oamenii pentru slobozenie şi dreptate. Şi s-a înrolat în oastea lui Magheru.

După revoluţie, a pribegit prin munţi şi codri cu cete de haiduci. A fost prins de neferii domneşti de vreo două ori, petrecînd aproape doi ani într-o închisoare din Prahova, de unde l-a scos un boier de prin părţile Buzăului. Îl văzuse chipeş şi sănătos şi, plătind ispaşă[5] pentru el, îl liberase ca să-l slujească pe viaţă. Nu era el omul care să înghită pe un boier toată viaţa, măcar că acesta îl scăpase de la ocnă. Cum i s-a ivit prilejul a fugit de la stăpîn, rătăcind apoi prin Galaţi, unde prin luna septembrie a anului 1852, a auzit că s-a întors Nicu Bălcescu. A dat fuga în port, crezînd că-l poate vedea şi-i va strînge mîna, cum i-o strînsese odată Bălcescu la Islaz. N-a fost chip să se apropie de el, şi cu sufletul mîhnit, s-a întors la haiducie, în ceata unuia Calomfir, care bătea drumurile Tecuciului. Şi de cîte ori n-a fost să-l prindă neferii, dar a scăpat mereu, mulţumită norocului şi isteţimii sale. Mai cu un an în urmă, a fost chiar împuşcat în umărul stîng. L-a îngrijit fata unui pescar din Galaţi cîteva săptămîni, dar, după ce s-a însănătoşit, nu i-a mai întîlnit pe tovarăşii lui de ceată. S-a tocmit arnăut cu simbrie la isprăvnicia din Galaţi şi poate c-ar fi rămas mai multă vreme în slujba asta, dacă nu s-ar fi ivit pe acolo boierul de la Brăiliţa, care-i luase urma. Nu vroia să dea ochii cu presupusul tată şi pace. S-a lepădat repede şi cu uşurare de arnăuţie şi l-a însoţit pe negustorul băcăoan ca surugiu.

Şi iată-l acum ispăşind cutezanţa lui dintotdeauna de a se-ncontra cu oamenii stăpînirii...

Într-un tîrziu, auzi o răsuflare de om trezit parcă din somn. A crezut mai întîi că zgomotul vine de dincolo de ziduri, din vreo chilie apropiată. S-a ridicat de pe pat şi, dibuind pereţii, a tras cu urechea să afle ce-i. După cîţiva paşi s-a împiedicat de trupul unui om care încerca să se ridice, la capătul celălalt al patului de scînduri. Ajutîndu-l să se ridice, surugiul îl trase spre raza de lumină a ferestrei şi, mare îi fu mirarea cînd îl recunoscu pe ţă-

---

[5] Despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren (cultivat) străin. Derivat regresiv de la verbul a ispăşi.

ranul înalt şi slăbănog ce cutezase să-l înfrunte pe sameş în Răscruce.

— Vasăzică şi pe tine te-au prins, ghiogarule! îi zise el, după ce omul deschise ochii bine.

— M-or pălit în moalele capului, ticăloşii! se văită ţăranul pipăindu-şi creştetul. Apoi, după ce se uită mai bine la tovarăşul său de chilie, îl recunoscu, spunîndu-i: Aha! tu erai surugiule? Nici nu se putea altfel. Nu scapă nimeni de mînia sameşului blestemat, cînd cutează să ridice mîna asupra lui.

— D-apoi nici măcar nu l-am lovit. Am vrut doar să-i smulg sabia din mînă.

— Tot una-i. Şi eu îţi mulţumesc că l-ai oprit. Măcar că, în văzul lumii, n-ar fi cutezat să dea cu sabia. Dar aici, la gros, nu se dau în lături, precum vezi. Zicînd acestea, ţăranul îşi pipăi din nou moalele capului, strîmbîndu-se de durere.

— Te-au lovit rău? îl întrebă Iovită, căutînd să-i vadă rana.

— Ba, m-o pălit chiar ghine; şi unde mai pui, că-i tocmai din sat cu mine, de la Săuceşti.

— Cine?

— Jandarmul care m-o pălit... Un fecior de vătaf boieresc, care o schimbat logofeţia cu slujba de nefer isprăvnicesc. Cînd m-o vîrît aici, m-o-mbrînciit de era să-mi zdrobească capul de pereţi. Şi-atunci l-am scuipat şi l-am suduit şi eu ca pe cela. Şi ticălosul m-o izbit pe la spate, cu măciuca, chiar cu măciuca mea. Văleu, măciulică tată, cum te-ai îndurat să mă păleşti aşa de tare... Ia vezi, surugiule, mi-o făcut vreo bortă? Bietul ţăran îşi plecă grumazul în faţa valahului, care-i şterse cu o năframa şuviţa de sînge închegat, prelinsă de la cucuiul din creştetul capului.

— Te-a izbit vîrtos, bădie, dar are să-ţi treacă, îl îmbărbăta surugiul.

— Cucuiul are să treacă, dar rana din suflet ba, oftă ţăranul; mă arde de mult şi o fi copt ca un buboi, dar şi cînd are să spargă, n-o mai poate opri căpitanul Stamate cu toţi neferii lui...

— Cum văd eu eşti cătrănit rău! se miră Valahul; ori ai ceva de-mpărţit cu căpitanul ăsta?

— D-apoi cum, că doară eu n-am nimica de-mpărţit cu el, dar o avut el cu mine, începu ţăranul să-şi verse focul. Ce crezi că mi-o făcut? Mai antărţ[6], numai ce mă pomenesc într-o zi cu

---

[6] (Reg.) Acum doi ani. – Lat. **anno tertio**.

doi mazili de la comună şi-mi iau băietul cel mare pe sus, legat cobză, de-l duc la isprăvnicie. Şi dacă eu n-am avut să dau vasilicale, ori, cum si zice pe la noi, să-ndulcesc apa, mi l-o luat la oaste şi nu i-o mai dat învoire pe acasă, măcar o zi de-atunci. Îl ţine toată ziulica în cazarmă, de păzeşte dracul ştie ce, fără numai dacă nu l-or fi trimis şi pe el să facă di strajă la uşa vreunui boier.

— Aşa! Vasăzică ai un fecior printre jandarmi? se miră iarăşi surugiul.

— Mare scofală, continuă ţăranul; pe la noi, pe la Săuceşti lumea să nu-i vadă. Hainul ista de Stamate le strică hirea şi-i umple de năravuri proaste. Mulţi nu se mai întoarnă acasă, cînd îi liberează. Ajung mazîli prin sate străine, ori niscaiva străji pe la obahte[7], unde zac cu anii, tot creştini ca noi...

Iacă di ce mi-i sufletul amar... Că vin mai în fiecare săptămînă la tîrg şi mă jeluiesc la păgînul ista de căpitan să mă lase să vorbesc cu el, ori să-i dau şi eu cîte ceva. Da’ di undi! Nici nu vrea să mă asculte. Pune neferii să mă alunge, cum ar alunga un cîne, de la poarta cazărmii. Şi azi venisem tot cu treaba aiasta, că-mi făgăduise boierul Dimitrie Cracte di la noi di la Săuceşti c-o să pună vorbă bună pe la isprăvnicie. Şi iacă-tă vorbă: am nimerit la gros!

— Eu te socoteam unionist, zise Ioviţă, cîştigat tot mai mult de voroava şi firea ţăranului.

— De bună samă că-s unionist, că de unire şi slobozenie tare mai avem nevoie. Poate cu unirea Moldovei şi-a Valahiei om scăpa şi noi de turci şi de hapsînii de boieri, cu slujile lor cele rele...

Tăcura cîteva clipe. Ţăranul uitase de cucuiul din cap, iar surugiul nu mai era mîniat că nu-l chemau la cercetare.

Au tăinuit pînă seara tîrziu, cînd întunericul cuprinsese chilia, de nu se mai vedeau unul cu altul, dar atunci îşi cunoşteau amîndoi povestea vieţii şi era firesc să-ncheie:

— Hai să fim prieteni şi fraţi, Ioviţă Valahule!

— Să fim, bădie Ştefane Găburici, mai încape vorbă!

— Numai de om scăpa teferi din năpasta asta, frate Valahule.

— Nu te teme, frate moldovene! Avem să scăpăm!

---

[7] Închisori

— Eşti tare şi încrezător, Ioviţă.

— Sînt, bădie, că m-a întărit viaţa ce am dus-o. Şi uite, îţi făgăduiesc că pînă nu cîntă cocoşii a doua oară n-om mai fi aici.

— Crezi? Nu şuguieşti, Valahule? Cum avem să ieşim? Ai cumva iarba fiarelor?

— Ai să vezi!... Mi se pare că aud paşi de om la uşă! Au tăcut amîndoi. Şi după cîteva clipe, ţăranul îşi dădu cu părerea în şoaptă:

— Poate-i o strajă?

— O să aflăm îndată.

Paşi grei, apăsaţi şi rari, de cizmă cu potcoavă, se auzeau desluşit prin faţa uşii depărtîndu-se şi apropiindu-se. Uneori paşii se opreau şi atunci se lăsa atîta linişte în chilie, încît cei doi îşi auzeau răsufletele. Şi iarăşi porneau paşii de cizmă la dreapta ori la stînga.

Deodată, prizonierii auziră zgomot la uşa lor: un huruit uşor, apoi întrerupt, pe care surugiul îl mai auzise cînd fusese vîrît în chilie. Fără-ndoială că cineva ridica sau încerca drugii de fier care închideau uşa pe dinafară. Înţelegîndu-se prin şoaptă, prizonierii s-au tras într-o parte, aşteptînd ca uşa să se deschidă şi omul de afară să se ivească în prag.

Şi iată că uşa s-a crăpat uşor, scîrţîind, dar omul nu cuteza să intre.

— Eşti aici, tătucă? auziră prizonierii în clipa aceea o voce abia şoptită.

Ştefan Găburici se-nfioră, dezlipindu-se de perete: era feciorul lui.

— Tu eşti, Gheorghiţă? întrebă şi el tot pe şoptite.

— Eu sînt, tătucă! Vin să te slobozesc. Mai eşti cu cineva?

— Da, băiatul tatii. E cu mine şi un valah. Dar cine ţi-a dat poruncă să ne slobozeşti?

— N-am nici o poruncă. Am aflat că eşti închis aici şi m-am înţeles cu un jandarm să fiu eu de pază aici.

— Măi băiete, măi! Dar nu-ţi dai seama că-ţi pui viaţa în primejdie?

— Nu e vreme de pierdut, tătucă. Îmi legaţi mîinile şi gura, stricaţi oleacă închizătoarea uşii şi fugiţi. Hai, degrabă!

Zicînd acestea, straja intră în chilie, închizînd uşa după el.

Ştefan Găburici stătea încă amuţit lîngă surugiu şi nu ştia ce

să facă.

— Tu ce zici, Valahule?

— Eu zic că ai un flăcău de ispravă şi că trebuie să ne grăbim. Leagă-i mîinile cu cingătoarea. Eu am să meşteresc la uşă pînă faci treaba asta.

Căpătînd curaj, ţăranul îşi desfăşură de pe mijloc curmeiul şi se apucă de treabă, în timp ce feciorul îi mai spunea:

— Cînd ieşiţi de aici s-o apucaţi la dreapta, că nu mai e nici o strajă în partea aceea. E un gard de zid, dar aveţi să-l treceţi... Umblă sănătos, tătucă, şi nu mai veni o vreme la Bacău. Iar mămucăi şi surioarelor spune-le sănătate...

După ce i-au legat mîinile şi gura, l-au lungit pe jos nu departe de uşă. Au mai întîrziat puţin la uşi, să se creadă că a fost forţată şi au pornit tiptil pe sub ziduri şi ostreţe[8], pînă ce au găsit loc bun de sărit în uliţă, fără să fie simţiţi de străji.

Cînd au ajuns în hudiţa unei mahalale, departe de gros şi cazarma jandarmilor, Ştefan Găburici, cu gîndul la feciorul lui, i-a zis lui Ioviţă:

— Ce zici, Valahule? Are s-o păţească rău Gheorghiţă?

— Nu te teme! Ştie el să se descurce.

În urma fugarilor, caraulele şi străjile de la cazărmi se treziseră din somn şi amorţeală, strigînd:

— Te văd, te văăd! Te văd, te văăăd!

Dar pe Ioviţă Valahul şi pe Ştefan Găburici nu-i mai vedea nimeni în noapte, pe uliţele tîrgului. Parcă nimic nu se întîmplase în ziua aceea din primăvara anului 1857.

---

[8] Fiecare dintre şipcile din care se fac garduri sau diferite îngrădituri; vergea de fier; zăbrea.

Capitolul II

UN NECAZ ADUCE UNEORI DUPĂ DÎNSUL ŞI ALTE NECAZURI

Sameşul

A doua zi după vizita comisarului turc, tîrgul Bacăului recăpătase înfăţişarea lui obişnuită. Jandarmii fuseseră retraşi de la casele boierilor, iar pe uliţe se arătau tot mai rar. Boierii ieşiseră la plimbare sau după cumpărături, pe jos, însoţiţi de slujitorii lor.

Pe Uliţa Mare a negustorilor, dughenile şi prăvăliile îşi deschiseseră larg uşile şi obloanele. În faţa mărfurilor înşirate şi atîrnate pe afară, ţăranii şi tîrgoveţii se tocmeau cu negustorii.

Cu toate că nu era prea mare, băcănia lui Mihalache Grigoraş avea o poziţie mult jinduită de vecinii săi. Aşezată în răscrucea din faţa bisericii Sfîntul Neculai, la o cotitură a Uliţei Mari, fiind şi puţin ieşită din rîndul celorlalte dughene, jupîn Mihalache putea să privească pe ferestrele de la apus şi de la răsărit toate prăvăliile vecine, de la deal şi de la vale şi o buna parte din Şoseaua Domnească, pînă spre bariera Focşanilor. Astfel că rar trecător, de pe cele doua uliţe mari, să nu intre măcar să-l întrebe de vreun lucru trebuitor şi tot aşa de rar se-ntîmpla să nu găsească în băcănia lui jupîn Mihalache lucrul trebuitor.

În dimineaţa aceea, după plecarea celui dintîi client, Mihalache Grigoraş găsi prilej să-l pună în cunoştinţă pe feciorul său despre noile preţuri la mărfurile aduse de la Galaţi:

— Iacă, Pavăle, ocaua de untdelemn de măsline trebuie s-o vindem de acum cu un leu şi cincizeci de parale. S-a scumpit la Galaţi. Abia am găsit un butoiaş. Dar e de prima calitate...

N-a trecut mult şi un slujitor boieresc i-a cumpărat două damigene de vin. Ia plătit negustorului cît a cerut: douăzeci şi cinci de parale ocaua.

— Nu puteam să-i cer treizeci de parale? se căi pe urmă negustorul; ar fi dat, cu siguranţă c-ar fi dat, ştiu eu, mîine e armendelu[9], or să petreacă boierii la Dumbravă, ori la

[9] Nume popular al zilei de 1 mai (considerată ca început al primăverii); sărbătoare populară de primăvară (ţinută la 1 mai)

Cotumbacul... de nu i-ar stingheri unioniştii...

Văzîndu-l pe Pavăl că nu prea-l ascultă, negustorul schimbă vorba:

— Ce facem cu surugiul ista nou, Pavăle?

— Ce să facem? Dacă vrea să rămînă, îl tocmeşti cu simbrie bună, iar dacă nu, lasă-l să plece unde-i e voia, i-a răspuns Pavăl.

— Cum să plece? Am plătit ispaşă pentru el la isprăvnicie ca pentru o pereche de boi, c-altfel nu dădea poruncă pentru slobozirea lui. Şi am spus către ispravnic că răspund pentru el. Dacă face iar vreo trăsnaie?

— Dă-i pace, tataie. Nu pare el omul de care să răspundă altcineva pentru faptele lui.

— Nu te potrivi, băiete. Ştii bine cu ce ochi se uită la mine ispravnicul ista nou. Iar căpitanul Stamate ne dă mereu tîrcoale. Şi cînd intră prin prăvălie, gustă din toate şi mai vîră şi prin buzunare, fără să plătească o para chioară. Săptămîna trecuta, în lipsa mea, a mai trecut pe-aici?

— A trecut, dar în prăvălie n-a mai intrat. Îşi tot lungeşte gîtul uitîndu-se după Coculeana. Ştie că nu-l prea am la inimă, îi răspunse Pavăl.

— Te ştie cu unioniştii... Cît despre Coculeana nu m-aş mira: poate că chiar căpitanul i-o fi ursitul, zise negustorul, frecîndu-şi mîinile, la gîndul unei afaceri bune.

Pavăl îi scurtă însă bucuria:

— Nu te potrivi, tataie! Coculenei nu-i place de căpitan. Şi apoi n-ar fi vreo pricopseală, nici pentru noi, nici pentru ea.

— Cată-ţi de treabă, băiete! Căpitanul e cineva în tîrgul ista. A fost sameş de două ori şi e mîna dreaptă a ispravnicului.

— Tocmai de aceea, tataie! C-a fost sameş şi e mîna dreaptă a ispravnicului, care taie şi spînzura în tîrgul nostru.

— Vorbeşti ca un unionist ce eşti, Pavăle, zise negustorul fără să se supere. Dar trebuie să ne avem bine cu stăpînirea, altfel se duce de rîpă negustoria noastră.

Asemenea vorbe îl înfierbîntară şi mai mult pe tînărul absolvent de la Şcoala preparandală din Iaşi:

— E sătulă lumea de stăpînirea asta strîmbă, care închide la gros, osîndeşte la ocnă şi ucide pe cine vrea... Matale n-ai învăţat nimica, tataie, din revoluţia de acum zece ani? Că doară mi-ai spus de atîtea ori că l-ai găzduit pe postelnicul Vasile

Alecsandri cînd trecea spre Ardeal... N-ai păstrat nimic din gîndurile şi îndemnurile lui?

— Ehei, băietul tatii! oftă negustorul, tu ştii ca tine şi eu ştiu ca mine. Tu eşti tînăr, iar eu sînt bătrîn de acuma, am trecut de cincizeci şi cinci de ani... Nu spun că n-ai fi avînd dreptate tu. Dar pentru mine, astăzi îs mai puternici căpitanul Stamate şi ispravnicul Costache Paladi decît cuconul Vasile Alecsandri, măcar că-l stimez din toată inima. Tu n-ai decît să crezi în gîndurile şi îndemnurile lui şi să te zbaţi pentru Unire. Nu te opresc. Poate că tu lupţi pentru viitor. Eu însă încerc să mă ţin bine în vremurile de astăzi, ca să fiu chezaş de nădejde pentru viitorul vostru.

— Bine, tataie, dar poţi să ne fii chezaş fără să te pleci în faţa zbirilor şi a nedreptăţilor.

— Lasă, lasă, că ştiu eu ce fac. Şi pentru azi destulă vorbă. Du-te mai bine şi vezi ce e cu surugiul. Că doară n-o fi vrînd să doarmă pînă la amiază. Ori stai oleacă! Parcă-l văd pe căpitanul Stamate pe Şoseaua Domnească. Ori n-o fi dînsul?

— Ba-i chiar el, spuse Pavăl cu silă. Eu mă duc, că n-am poftă să-l văd.

Rămas singur în prăvălie, Mihalache Grigoraş îşi aruncă privirile spre ferestre, în sus şi-n jos pe Uliţa Mare, unde toţi negustorii se grăbeau să iasă în faţa dughenelor ca să se închine mîndrului căpitan de jandarmi. El n-a ieşit: îl vedea bine pe sameş şi dinăuntru, fără să fie văzut.

Stamate călca rar pe caldarîm, în uniforma lui de ofiţer, încins cu sabie peste giubeaua blăniţii cu cacom[10], zornăindu-şi pintenii şi privind înainte, pe sub şapca de postav albastru şi roşu. Rareori catadicsea să salute vreun negustor, abia ducînd mîna înmănuşată la chipiu, dar cu privirile aiurea, sau spre dugheana din Răscruce.

Atenţia negustorului fu atrasă de chipul Coculenei care se ivise la fereastra din dreapta, pe care o deschisese larg, făcîndu-l pe negustor să se întrebe de era o întîmplare nevinovată, ori deschisese tocmai fiindcă-l zărise pe căpitan?

„Şi Pavăl aista care zicea că fetei nu-i place de căpitan!"

Nerăbdător, negustorul a aşteptat în prăvălie apropierea sameşului, a cărui faţă roşcovană şi lungă de cal începuse a se lăţi într-un zîmbet plin de nădejde. Şi tocmai cînd se pregătea să

[10] Blană de hermină. – Din turcă - **kakim**.

iasă şi el să-l întîmpine cu o cuvenită închinăciune, ca toţi ceilalţi negustori, jupîn Mihalache l-a văzut pe Stamate că se opreşte în dreptul ferestrei deschise într-o poziţie militărească desăvîrşită:

— Buna dimineaţa, duducuţă! i-a grăit el fetei cu multă miere în glas şi priviri.

Coculeana s-a prefăcut că tresare, speriată ca o căprioara, de parcă abia atunci îl văzuse. „Şireata!” L-a privit o clipă peste umăr şi apoi i-a răspuns, cam în grabă:

— Bună să-ţi fie inima, musiu căpitane!

Încurajat de răspuns, Stamate mai înaintă doi paşi, făcîndu-şi de lucru cu trasul mănuşilor.

— De-ar fi inima matale aşa de bună pentru mine precum este a mea pentru matale, scumpă duducuţă, m-ai asculta cum se cuvine.

— Nu s-ar putea spune... Lumea te crede rău, căpitane, adăugă Coculeana, prinsă în laţ.

— Lumea... dar matale, duducuţă?

— Eu... ca şi lumea...

— Vai de mine, duducuţă, zise căpitanul cu faţa strîmbă de durere, dar ce rău ţi-am făcut eu?

— Nu te mai preface! Cîţi oameni ai mai vîrît la gros?

— Porunca isprăvniciei, duducuţă, ce să fac? Dar omul lui jupîn Mihalache, surugiul, a fost slobozit!

— Ştiu. Ştiu, dar cu cîte temenele pe la isprăvnicie? Căpitanul tăcu, privind iscoditor spre ogradă şi prăvălie.

În această vreme intraseră şi ieşiseră cîţiva cumpărători. Pe unii i-a refuzat din prag jupînul, spunîndu-le că n-are ce căutau, dar pe alţii, clienţi mai vechi, i-a servit la repezeală, zorit să nu scape nici un cuvînt din taifasul de la fereastră.

După ce şi-a răsucit vîrfurile mustăţilor sale roşcate, căpitanul prinse iar a iscodi:

— Nu te supăra, duducuţă. Mata ştii de porunca de slobozire a surugiului, ori că a fost slobozit?

— Vezi că eşti rău, căpitane? Ţi-i ciuda că ai primit porunca să le dai drumul. Nu cumva ai venit să-l arestuieşti iarăşi?

Căpitanul tăcu din nou cîteva clipe, zîmbind într-o parte, căutîndu-şi vorbele.

— Nu-nţeleg de ce rîzi? îl certă Coculeana, pregătită să-nchidă fereastra.

— Stai oleacă, duducuţă, c-am să-ţi spun! Şi căpitanul se

dădu mai aproape, sub fereastră, ferindu-se parcă să nu fie auzit de cineva. Care va să zică, surugiul n-a venit singur astă noapte. Aşa-i, duducuţă?

— Ce mă ispiteşti! O fi venit sau nu, treaba lor!

— Ei bine, duducuţă drăgălaşă, află că surugiul şi ţăranul s-au slobozit singuri de la gros!

— Nu mai spune? se-ncruntă Coculeana, cuprinzîndu-şi faţa în palme, în vreme ce căpitanul îi arăta aceeaşi mutră hlizită şi nesuferită.

— Se-ntîmplă, duducuţă. Cîte nu se-ntîmplă pe lume? Şi chiar în tîrgul nostru: unii se zbat pentru Unire, alţii sînt împotriva ei, iar alţii fac moarte de om ca să scape de la gros... Şi un căpitan de jandarmi iubeşte cu foc fata unui negustor... Ei, cîte nu se-ntîmplă!...

— Ce fel de inimă ai, căpitane? Cum poţi vorbi şi de moarte şi de iubire cu atîta nepăsare! zise Coculeana indignată.

— Aşa e viaţa, duducuţă. Să nu te minunezi de nimica. După cum nu trebuie să te minunezi dacă, peste o jumătate de oră, jandarmii mei or să vină pe aici să-i caute pe cei doi fugari. Iar dacă doreşti ca jupîn Mihalache să n-aibă nici un bucluc în dandanaua asta, ar fi bine să nu-i găsească în ograda lui. Ca să vezi că nu-s un om rău şi aş fi fericit ca mîine, de arminden, să te conduc măcar un ceas prin Dumbravă, ori prin Grădina cu Plopi.

— Bine, musiu căpitane! O să mă mai gîndesc, şi Coculeana a închis fereastra cu mare grabă, de parcă s-apropia furtuna.

Cu aceeaşi graba închise prăvălia şi Mihalache Grigoraş, care nu mai ştia al cîtelea val de sudori reci îi trecuse pe spinare, după cele ce-i fusese dat să audă...

Fuga

La vremea aceea, în podul grajdului din fundul ogrăzii lui Jupîn Mihalache, Ioviţă Valahul şi Ştefan Găburici îşi prelungeau somnul ce li se cuvenea după atîta zbucium.

Cînd au bătut, la ceasul tîrziu din noapte în poarta negustorului, nici nu s-aşteptau să fie găzduiţi, darmite primiţi cu bucurie. Le-a deschis Pavăl şi pînă să-i spună ei cum au ieşit de la gros, au aflat de la el că delegaţia unioniştilor obţinuse din partea isprăvniciei asigurarea că vor fi sloboziţi. S-au ospătat

bine din merindele aduse chiar de feciorul negustorului şi s-au culcat liniştiţi. Aşa că nici zgomotele din ogradă, nici razele soarelui stăruitor nu-i treziseră încă din somnul lor adînc, lăsîndu-se purtaţi pe aripile visului, pînă cînd într-un tîrziu auziră:

— Hei, Valahule!... Scoală!... Scoală, Valahule!...

A deschis ochii, dar nu-i venea să creadă: în gura podului strălucind în soare, se ivise chiar chipul fetei negustorului. Cîteva clipe s-a crezut din nou în vis, apoi s-a ridicat încet din culcuşul cald de paie, făcînd ochii mari către arătarea din gura podului, care grăia cu aceeaşi faţă înspăimîntată:

— Trezeşte-te, Valahule!... E primejdie mare!... Fugiţi degrabă!

Buimăcit de somn şi poate înciudat că fusese şi el trezit din visul adînc, Ştefan Găburici întrebă de alături, somnoros:

— Ce primejdie?... De ce să fugim?

Iar Ioviţă Valahul, încă sub vraja clipei, s-a apropiat de gura podului, spunînd:

— Nu mă dumiresc. De ce să fugim iar? N-a dat poruncă isprâvnicia să fim slobozi? a întrebat el deodată tare mirat către cei de jos.

— Aşa a fost porunca, Valahule. Dar voi aţi fugit de la gros mai înainte ca să sosească porunca isprăvniciei, îi răspunse negustorul.

— Aha! se dumiri valahul, privind cu mare părere de rău spre tovarăşul său. Vasăzică aţi aflat...

— A venit chiar adinioară căpitanul Stamate şi mi-o spus... Dacă nu vă grăbiţi or să vină jandarmii lui şi iarăşi or să vă arestuiască, spuse iute şi Coculeana, de pe scară.

Ioviţă privi lung către fata negustorului. Dar lîngă valah mai era şi Ştefan Găburici care se trezise de-a binelea şi înţelesese despre ce era vorba.

— Grijania ei de stăpînire! izbucni el, arătîndu-şi faţa bălană, roşie de mînie. Dacă porunca-i să fim slobozi, de ce să ne mai prindă iar?

— Căpitanul Stamate mai spunea c-aţi făcut moarte de om cînd aţi fugit, astă noapte, mai grăi Coculeana cu privirile într-o parte.

— Moarte de om? Hă! Hă! I-auzi valahule!

Şi Ştefan Găburici rîse cu poftă cîteva clipe. Apoi dintr-odată

îndreptă o faţă plină de spaimă către Ioviţă:

— Nu cumva o fi păţit ceva Gheorghiţă, Valahule?

Mîniat de întorsătura lucrurilor, Ioviţă nici nu mai luă în seamă scara pe care, cu cîteva clipe mai înainte stătuse Coculeana şi sări sprinten jos, în ogradă, adresîndu-se negustorului:

— Cum văd eu, jupîne, vrei să te descotoroseşti mai iute de mine. De ce nu-mi spui verde-n faţă?

— Dar ţi-am spus adevărul curat, grăi negustorul. Din partea mea, vezi bine c-aş vrea să rămîi: m-am juruit ispravnicului şi boierului Şepte-Sate că te iau pe samă şi pe deasupra am plătit şi ispaşă o pungă de icosari.[11]

— Aha! Asta era! Te-am păgubit... Fii fără grijă! Am să-ţi înapoiez toată ispaşa. Ioviţă Valahul nu rămîne dator niciodată...

Spunînd acestea, valahul îşi scutură paiele ce-i rămăseseră pe straie şi-şi potrivi pe cap căciula brumărie, cătînd cu ochii spre Ştefan Găburici care, între timp, coborîse şi el din podul grajdului. Şi cînd se-ntoarse, ca să mai spună ceva negustorului, se pomeni lîngă el cu fiica acestuia, arătîndu-i o faţă ce ar fi vrut să fie încruntată. Renunţă la gîndul dintîi şi porni spre fundul grădinii grăind spre ţăran:

— Haidem, bădie Ştefane!

Cu presimţiri rele în inimă, Găburici se urni greu din faţa negustorului:

— Mă miram eu să scăpăm cu faţă curată din povestea aiasta. Şi iute aşa un necaz aduce după dînsul şi alte necazuri.

Coculeana rămase cu privirile-n pămînt, ruşinată parcă de vorbele surugiului. Jupîn Mihalache o cuprinse de umeri şi o trase spre el ocrotitor, fără să mai spună vreo vorbă. Numai Pavăl, care nu grăise nimic, se apropie de valah şi-i întinse un pistol, spunîndu-i mai mult şoptit:

— I-aţi pistolul, Valahule, că un haiduc fără pistol e ca un codru fără frunză. Iar mîine, pe la prînz, căutaţi să fiţi mai jos de moară, pe Bistriţa, în Lunca lui Rugină... Ştie bădia Ştefan... Să nu vă apropiaţi de mine decît numai cînd am să fluier „Hora Unirii”.

Ioviţă Valahul luă pistolul şi-l vîrî sub cingătoare. Apoi strînse mîna lui Pavăl cu putere, zicîndu-i:

— Eşti un flăcău de treabă, tinere.

---

[11] Monedă turcească.

Găburici, auzind planul lui Pavăl, adăugă şi el:

— Rogu-te, jupîne, află ce-i cu feciorul cela al meu! Noi l-am lăsat oleacă legat la mîini şi la gură... Dumnezeu să te răsplătească pentru osteneală. Şi au plecat apoi repede, fără să mai privească îndărăt. Înainte de a ieşi pe poartă, Ioviţă mai auzi odată glasul alintat ca un viers de lăută al fetei de negustor:

— Dă fuga, Pavăle, după ei şi dă-le traista asta cu merinde.

„Şi la moarte cu-nfrăţire”

Ieşind într-o hudiţă dosnică de mahala, Ioviţă şi Ştefan Găburici au apucat-o la vale, spre Bistriţa. Au trecut prin Grădina cu plopi, locul tainicelor întîlniri ale îndrăgostiţilor băcăoani, şi nu s-au oprit din mersul lor grăbit decît dincolo de moara lui Rugină, pe o pajişte străjuită de copaci înalţi, de curînd înfrunziţi.

Au mers tăcuţi, fiecare frămîntat de gîndurile lui, privind din cînd în cînd în urmă. Ştefan Găburici, care ştia locurile, mergea înainte. De cîteva ori a stat în loc, cu gîndul să-l întrebe ceva pe valah, dar cînd acesta se apropia de el pornea mai departe, nehotărît şi hăituit de gînduri.

— Să-l ia toţi dracii de căpitan! izbucni valahul. Cine ştie ce socoteli îşi face el acum; el şi stapînii lui: ispravnicul şi boierii.

Strivind în dinţi un firicel de iarbă, Ioviţă s-a aşezat lîngă ţăran, pe o moviliţă, rămînînd astfel din nou cîteva clipe tăcuţi şi gînditori.

În jurul lor, prin tufişuri, se zbenguiau păsări zglobii, ciripind vesele sub lumina blîndă a cerului de primăvară. Iar prin apropiere, în auzul tuturora, îşi cînta numele un cuc stingher, căruia îi răspundea sfioasă şi mai de departe o pupăza. La cîţiva paşi, în vale, se auzea clipocind apa Bistriţei.

— Vasăzică, Stamate o minţit atunci, vorbi ţăranul din Săuceşti. Că de fata negustorului nu mă îndoiesc c-o spus ce o auzit. Hm? Ce zici, Valahule!

— Se prea poate, răspunse surugiul cu gîndurile şi privirile rătăcite.

— Dar de păţit, tot a păţit el ceva bietul Gheorghiţă. Nici că se poate altfel. Nu scapă el nepedepsit, după ce a lăsat să-i fugă din chilia grosului nişte oameni certaţi cu stăpînirea; măcar că

se zice c-am fi fost iertaţi. Ha, ce zici? N-ar fi bine să mă duc să vorbesc cu boierul Cracte de la Săuceşti?

Ioviţă tot mai rumega în minte gîndurile lui cele grele, dar auzindu-l pe ţăran rostind numele unui boier, grăi cu glas aspru:

— Nu-ţi pune prea multă nădejde în boieri, bădie Ştefane. Nu-l cunosc pe Cracte ăsta al dumitale, dar am cunoscut destui boieri, de cînd tot umblu prin lume. Şi toţi boierii sînt la fel: nu te sprijină decît dacă au nevoie de tine.

— Apoi, tocma' c-aşa-i. Cuconul Dimitrie Cracte are multă nevoie de mine, că-l slujesc cu credinţă, păzindu-i avutul, cînd pleacă pe la Iaşi ori în alte părţi, umblînd mereu pe drumuri. Dară de, orice s-ar zice, tot parcă-i altfel decît ceilalţi boieri. A dat pămîntul în dijmă la ţărani şi-i dau cît probăluiesc ei, fără să se mînie dacă-i mai rămîn datori. Şi cu mine o fost totdeauna blajin şi bun.

— Ţi s-o fi părînd acuma blajin şi bun, dar pe urmă, cînd ajunge şi el ispravnic, ori cine ştie ce dregător în slujba unui domn, uită de tine şi de toţi ţăranii care l-au slugărit, îl întărîtă haiducul, cu sclipiri verzi în ochi.

— Bine, măi omule, dar cuconul Dimitrie se osteneşte pentru Unirea Moldovei noastre cu Valahia ta. Cred că l-ai fi văzut şi tu ieri, la Răscruce, cînd o sosit rădvanul cu comisarul turcesc. Era unul dintre tinerii ce se aflau lîngă harabaua lui jupîn Grigoraş. Poartă musteţi arcuite în sus şi favorite lungi şi negre ca pletele tale. Avea pe el haine nemţeşti, cu rîndunea la gît.

— L-oi fi zărit, mda, şi zici că se osteneşte pentru Unire? îi răspunse Valahul, privindu-l pe ţăran cu un zîmbet amar. Poate, dar să ştii de la mine că nici el, şi nici alţi boieri nu se gîndesc că Unirea va să aducă vremuri mai bune pentru tine, moldoveanul de jos, ori pentru mine, valahul vecin. Să ai şi tu pămîntul tău... Să nu mai slugăreşti pe moşia lor... Astea-s visuri de ale noastre, bădie Ştefane... Boierii îşi fac altă socoteală cu Unirea... Că Unirea are să le aducă deputăţia în Divanul domnesc şi alte bogăţii pe deasupra...

— Ba nu! sări ţăranul de la locul lui, ridicîndu-se în genunchi. Că dacă-i pe aşa om trimite în Divan şi oameni de ai noştri, din popor!

— Cine are să-i trimită?

— Noi, ţăranii!

— Uşor de spus, greu de făcut... Dar să zicem c-are s-ajungă şi niscaiva mojici deputaţi în Divan, crezi că are să-i asculte cineva pe acolo?

— Măcar şi-or vărsa şi ei năduful, o dată, înaintea scaunului domnesc!

— Heeei! De-ar fi trăit Bălcescu al nostru! oftă Ioviţă, apoi acela a fost om de omenie, cu iubire de ţara şi milă pentru cei sărmani... De ar fi fost mai mulţi boieri ca el, ori ca Arăpilă şi Magheru, s-ar fi săvîrşit poate pînă acum şi Unirea şi împroprietărirea...

— Boieri de aiştea, cu suflet mare avem şi noi în Moldova, Valahule. Ai auzit de cuconul Vasile Alecsandri de la Mirceşti? De cuconul Mihalache Kogălniceanu... şi alţii?... Nu se poate să nu mai aibă şi ei un cuvînt de spus. Că de postelnicul Vasile Alecsandri am auzit că se războieşte din greu cu boierii de la Iaşi... O scornit cică şi o poezie. Am ascultat-o la o şezătoare, în tîrg, la Bacău, rostită cu multă căldură de un june de aista unionist. Ţin şi eu minte versurile de-nceput, mi-or mers la inimă:

„Scumpă Moldovă, ţară de jale.
Ah! în ce stare tu ai ajuns!”

— L-am văzut şi eu pe cuconul Vasile Alecsandri, nu de mult, pe la Galaţi. Era prieten cu pîrcălabul Ion Alexandru Cuza, care m-o ajutat de am intrat slujitor arnăut la agia Galaţilor. De treabă boier şi mare poet, nu zic altfel, dar să mă ierţi matale, el a izbutit să se-ntoarcă în ţara, după revoluţia care a fost acum zece ani, ajutat, bag seamă, de boierii lui. Pe cînd Nicu Bălcescu al nostru a fost înturnat cu vaporul de la Galaţi, spre străinătăţi, pe unde a murit cu sufletul sfîşiat de boală şi de dorul ţării lui.

Ioviţă Valahul tăcu cîteva clipe, înghiţind nodul care i se punea în gît în timp ce vorbea. Apoi reîncepu vorba, privind undeva pe deasupra căciulii lui Ştefan Găburicî:

— Parcă-l văd şi acum... şedea nemişcat pe puntea acelui vas străin, într-un scaun lung, înfăşurat în pături şi şaluri... El ştiu sigur c-a vroit din tot sufletul lui Unirea. Dar nu numai unirea celor două ţări surori, ci şi a noastră, a ţăranilor şi a tabacilor, a oamenilor de jos, sau prostimea, cum ne spun boierii. Am trăi şi noi altfel...

— Da, da, altfel, gemu Ştefan Găburici, cu privirile pierdute în altă lume. Vorbeşti din inimă, Valahule. Se cunoaşte c-ai

umblat mult prin lume şi ai pătimit multe. Parcă ai avea o flacără ce te arde pe dinăuntru. Ai fi bun să vorbeşti la adunările pentru Unire.

— Ba, dacă vrei să ştii, nu-s meşter la vorbă cînd sînt prea mulţi pe lîngă mine, zise Valahul. Eu îmi deşert sufletul de durere numai din cînd în cînd, către alt suflet amărît ca al meu.

— Şi eu care te credeam un om vesel şi şugubăţ.

— Adevărat? Aşa mă crede toată lumea, dar şi cucuta face floare şi cîtă otravă ţine într-însa!

Tăcură iarăşi o bucată de vreme, fieştecare încercînd să se gîndească la celălalt, ca atunci cînd se aflau la gros. Încercare fără rost, căci îşi dădură seama că se cunoşteau prea puţin, măcar că şedeau alături şi singuri acolo în poiana din lunca Bistriţei, ca nişte fugari ce erau.

— Atunci, ce spui, Valahule? Să nu mă duc la cuconul Dimitrie Cracte să-i cer ajutor? grăi ţăranul într-un tîrziu, cu gîndurile întoarse la durerea lui.

— Ba ai să te duci, bădie Ştefane. Şi la boierul Cracte şi la cine crezi că-ţi poate da de veste despre fecior, iar dacă pînă mîine n-om afla nimica, am să mă predau singur căpitanului Stamate.

— Singur? se miră răzeşul.

— Da, singur, repetă valahul.

— Ba nu, valahule! Asta să n-o faci!

— Ba am s-o fac. Să nu-mi porţi de grijă. Fiindcă, mai întîi, dacă vameşul caută un ucigaş, apoi numai eu pot fi acela, chiar dacă nu-i aşa.

Din lăstăriş, în spatele valahului, Ştefan Găburici văzu apropiindu-se un om. Nu-i fu greu să recunoască pe Vasile Rugină, morarul, cu statura lui înaltă şi spătoasă, păşind apăsat prin iarbă.

Valahul a simţit îndată apropierea omului şi dintr-o mişcare sprintenă fu sus în picioare cu mîna pe pistolul de la cingătoare.

— Nu te speria, Valahule, zise ţăranul din Săuceşti. Iaca, aista-i Vasile Rugină, morarul.

Îşi strînseră mâinile, în timp ce morarul îi certă pe fugari.

— Vasăzică aşa: treceţi pe la poarta mea şi nici nu vă dă prin gînd să intraţi, să-mi daţi bună ziua măcar. De valahul ista am auzit eu că-i tare sălbatic, dar pe tine Găburiciule, să ştii că-s tare mîniet.

— Ba, să nu fii mîniet pe noi, meştere Vasile, ca la venirea noastră întracoace eram tare grăbiţi, se apără ţăranul, schimbînd priviri cu surugiul.

— Ştiu, ştiu. Vă poartă iarăşi sîmbetele tîlharul cela de Stamate. Dar ce socoteaţi? Dacă intraţi la mine cuteza el să vă caute în ograda mea? Ehei! Să fi poftit, că-i arătam eu lui!

— Cum adică, să-ţi fi adus şi dumitale năcazul?

— Năcazul vostru-i şi al meu, Găburiciule. Mă cunoşti doară nu de azi, de ieri, că macini la mine de pe cînd ţineam rîşniţa ceea mică. N-o să-mi ogoiesc sufletul pînă nu-l văd plecat pe boierul Şepte-Sate, cu ispravnicul şi cu sameşul lui cu tot de aici.

Ştefan Găburici găsi cu cale să-l pună în cunoştinţă pe valah de ce morarul e certat cu stapînirea.

— D-apoi că şi meşterul Vasile se războieşte de mult cu boierii, fiindcă n-o vrut să le vîndă sfara aiasta de luncă de pe Bistriţa.

Morarul îşi sumese nădragii largi peste pîntecu-i rotund, lasînd să-i licărească sub brîu pistolul cu mînerul de os. Apoi oftă prelung, din străfundul rărunchilor, grăind cu mînie aprinsă în ochi:

— Heeei, Găburiciule! Nu e vorba numai de năcazurile mele. E sătulă lumea de silniciile boierilor. Ei nu vor să-nţeleagă că le-a sunat ceasul şi a sosit şi vremea norodului...

Şi după o clipă de tăcere, Vasile Rugină, îl măsură încă o dată pe surugiu, din cap pînă în picioare, grăindu-i:

— Tu eşti pentru Unire, valahule?

Răspunse tot Ştefan Găburici în locul lui:

— Ehei! mai mult decît crezi mata, meştere Vasile.

— Atunci e bine, se-nveseli morarul, vîrîndu-se între surugiu şi ţăran şi apucîndu-i cu braţele pe la spate, ca pe nişte tovarăşi de joc. Să mergem la mine, fraţilor, să chibzuim ce avem de făcut. Că singuri, voi n-o să puteţi face nimica. Nu este aşa, Valahule? Cunoşti cîntecul:

,,Măi muntene, măi vecine.
Vină să te prinzi cu mine,
Şi la viaţa cu unire...”

La care, surugiul adăugă iute:

— „Şi la moarte cu-nfrăţire!”...

— Apoi dacă este aşa, eşti de-al nostru, mă Valahule măi! se bucură şi mai tare morarul, pornind la vale, braţ la braţ cu ei.

Capitolul III

CÎTE NU SE-NTÎMPLĂ ÎNTR-O ZI DE ARMINDEN

La iarbă verde

Ziua de arminden se vestise din zori cu tunetele şi trăsnetele unei furtuni ce se-nălţa ameninţătoare dinspre apus, dar ploaia ivită abia de apucase să stropească uliţele prăfuite ale tîrgului, cînd soarele s-a ivit strălucitor către răsărit, alungînd peste dealurile Călugării şi Mărginenilor norii plumburii.

Şi tîrgul s-a trezit înviorat, primenit ca de sărbătoare şi petreceri, cu casele proaspăt văruite, cu ogrăzile tîrnuite şi cu porţile împodobite cu ramuri verzi de jugastru. Vişinii, cireşii şi zarzării din grădini îmbrăcaseră peste noapte mantii albe ca zăpada, răspîndind pe uliţe mirosnă plăcută de primăvară. Iar din răsadurile grijite din vreme şi cu mult dichis de gospodine, se-nălţau zvelte şi graţioase flori de narcise, lalele şi zarnacadele[12].

Întîrziaţi peste obicei în aşternuturi, din cauza răpăiturii de afară, şi mai ales de tunetele şi trăsnetele care le spulberaseră orice nădejde de petrecere la iarbă verde, tîrgoveţii se mişcau prin ogrăzi zoriţi deodată de plecarea la arminden.

Sosirea în Lunca lui Rugină a harabalei lui Mihalache Grigoraş fu întîmpinată cu veselie de cei veniţi aci mai devreme, răsunînd pînă-n zăvoi închinările de pahare cu pelinaş de mai, turnat din butoiaşele rostogolite prin iarbă.

Rude şi prieteni, negustori de pe Uliţa Mare, prieteni de şcoală de-ai lui Pavăl, ori curtezani de-ai Coculenei, au ţinut să-şi arate bucuria de a-i vedea alături de ei, la petrecerea armindenului. Fiecare dintre aceştia era nerăbdători să afle chiar de la dînşii veşti despre surugiul care s-a slobozit singur de la gros, dar jupîn Mihalache le-a răspuns la toţi cu ridicări din umeri şi zîmbete care nu spuneau nimic. Coana Marghioliţa şi Coculeana se retrăgeau şi mai mult sub coviltir, ori salutau mereu alţi cunoscuţi ca să nu răspundă la întrebările ce cădeau ploaie de o parte şi de alta a harabalei. Cît despre Pavăl, îndemna într-una caii, strigînd la cei ce se aflau în cale să le facă

---

[12] Narcisă. – Din turcă - **zerenkadá**.

loc.

S-au oprit la umbra unei sălcii pletoase, unde întinseseră pe iarbă verde masă lungă şi bogată alde Ioniţă Abageru, Neculai Dumitraşcu şi alţi negustori, megieşi de-ai lui jupîn Mihalache.

— Cam tîrziu, cam tîrziu, îl întîmpină Abageru, venind să ajute cucoanelor să coboare din haraba.

— Bine şi mai tîrziu, decît de loc, răspunse cu tîlc Mihalache Grigoraş.

— Cum adică, aveai de gînd să faci armindenul acasă, pe o vreme ca asta? Spune mai degrabă c-ai aşteptat să vii cu iscortă! Zicînd acestea, Abageru făcu semn cu ochiul spre căpitanul Stamate şi însoţitorii lui, care tocmai treceau prin apropierea harabalei.

— Doar n-o venit cu mine, se lepădă jupîn Mihalache. Ce? N-are voie sameşul să se plimbe prin luncă?

— Ba bine că nu! Dar cu cine o fi vrînd oare căpitanul nostru să se primble? Că prea se uită lung încoace! mai zise Abageru, cu subînţelesuri.

— Uite ce e, vecine, vrei să ne aşezăm aici, lîngă voi, ori îmi caut loc în altă parte? se oţărî jupîn Mihalache, nemulţumit de limbuţia negustorului.

— Vai de mine, Mihalache vecine! Cum să nu vreau!

— Atunci nu te mai mira şi nu mai întreba atîta!

— Ia te uită! Te-i fi mîniet? Iaca nu mai zic nimica, dar măcar ai adus ceva vin bun? Că noi ne-am amărît sufletul cu poşirca de ceea de-a lui Jejacic, de-i zice bere.

— Ştii bine c-am adus. Ajută-mi să dau jos butoiaşul.

— Ei, dacă-i aşa, te iertăm de întîrziere.

În vreme ce jupîn Mihalache vorbea şi trebăluia cu Ioniţă Abageru, Pavăl priponea caii în zăvoi, iar coana Marghioliţa şi Coculeana îşi dregeau rochiile şifonate, dinaintea harabalei. Apoi nevasta negustorului a sărit în ajutorul bărbatului să-ntindă velinţă şi faţă albă de masă, lîngă a celorlaţi negustori.

Coculeana abia aşteptase să rămînă singură cu frate-său:

— Mergem, Pavăle?

— Mergem, Coculeană!

Şi fără a mai da de ştire părinţilor, s-au făcut nevăzuţi, apucînd pe marginea zăvoiului, spre fundul luncii...

A doua înfruntare

În vremea asta, nu departe de locul unde tîrgoveţii laolaltă cu ţăranii petreceau armindenul, acolo unde o viroagă a Bistriţei apuca spre moara lui Rugina, Ioviţă Valahul şedea cocoţat într-un arin, văzînd, fără să fie văzut, tot ce se petrecea în luncă. Şedea acolo de mai bine de două ceasuri, aşteptînd veşti de la feciorul negustorului, aşa cum îi făgăduise acasă. O vreme i-a ţinut de urît Vasile Rugină, care plecase în luncă să mai afle şi el veşti, ori să-l înştiinţeze pe Pavăl unde este aşteptat de surugiu. Îşi cam pierduse răbdarea valahul, stînd cocoţat în arin.

Cînd în luncă intră harabaua şi familia negustorului, Ioviţă tresări înfiorat. Măcar că nu-l aştepta decît pe Pavăl, inima valahului zvîcnise nu la vederea acestuia, ci a Coculenei, pe care o zărise în umbra coviltirului. În clipa următoare, faţa lui înflorită de zîmbet se-ncruntă văzînd în urma harabalei şi pe căpitanul Stamate, însoţit de cei doi jandarmi călări. Din clipa aceea şi-a arcuit şi mai mult privirile de şoim, urmărind printre crengi mişcările celor de curînd sosiţi în luncă. Şi iarăşi s-a înseninat la faţă valahul cînd i-a văzut pe Pavăl şi Coculeana pornind pe viroagă în sus, spre dînsul, îndrumaţi de Vasile Rugină, care le tăiase calea în marginea zăvoiului. Dar faţa lui s-a încruntat îndată, văzîndu-l pe căpitanul Stamate apucînd-o singur, pe jos, lăsînd calul în grija celor doi însoţitori.

La început surugiul şi-a închipuit ca i se întinde o cursă şi din nou l-a cuprins îndoiala, mustrîndu-se că s-a încrezut în cuvîntul feciorului de negustor. Curînd îşi dădu seama că se-nşela.

Zărindu-l pe sameş în urma lor, Pavăl şi Coculeana s-au oprit o clipa înspăimîntaţi. Pînă la capătul viroagei nu mai era mult şi ştiau de la Vasile Rugină că acolo îl vor găsi pe valah. Fără să stea mult pe gînduri, Coculeana s-a prefăcut că se supără pe frăţior şi a făcut calea-ntoarsă, în vreme ce Pavăl şi-a continuat plimbarea de unul singur pe malul pîrului.

A fluierat Pavăl mult şi bine „Hora Unirii”, dar Ioviţă părea că nici nu se sinchiseşte. Acolo devale, la o zvîrlitură de praştie, căpitanul Stamate îşi scoase chipiul cu pampon şi săruta ceremonios mîna Coculenei, în vreme ce fata privea speriată la deal.

Înciudat, valahul a coborît cu greu din arin, dînd astfel de

ştire lui Pavăl unde se află.

— Te-am făcut s-aştepţi cam mult, Valahule.

— De asta nu mă supăr eu dacă aduci veşti bune.

— Veşti prea bune nu aduc, dar bădia Ştefan nu-i cu dumneata?

— Nu. A plecat la Săuceşti de aseară. Trebuia să se întoarcă.

— Tocmai pentru el am veşti rele.

— Cum aşa? Ce se aude cu fecioru-său?

— Nu s-aude prea bine. Se spune că un ostaş a fost înmormîntat ieri, pe-nserat, în cimitirul din spatele bisericii Buna Vestire.

— Nu poate fi Gheorghiţă! izbucni speriat valahul, aruncînd o piatră în viroagă. L-a văzut cineva mort?

— Cel care mi-a spus nu l-a văzut la faţă, fireşte, dar zice c-a văzut cînd i-a scos coşciugul pe poarta cazărmii. I-a făcut slujbă popa Ambrozie, lîngă groapa săpată în taină de doi ţigani.

— Asta nu dovedeşte că mortul ar putea fi feciorul lui Ştefan Găburici.

— Şi eu aş zice la fel. Dar tot tîrgul vuieşte că o strajă a fost ucisa de doi fugari. Cine a fost straja nimeni nu ştie precis. Cine sînt fugarii se ştie. Iar isprăvnicia a pus crainicul să strige prin toate mahalalele cine sînt fugarii. Ba încă despre tine, Valahule, se spune că eşti un tîlhar de dincolo de Milcov şi că ai pe seama multe omoruri.

După ce ascultă veştile aduse de Pavăl, Ioviţă vru să mai întrebe ceva, dar se răzgîndi, frîngînd între degete o crenguţă de răchită. Îşi pironi privirile întunecate pe apa tulbure a gîrlei, căutînd parcă să-şi stingă focul şi roiul gîndurilor haine ce-l cuprindeau.

— Uite ce e, valahule, mai zise Pavăl. Eu socot că dandanaua asta a voastră ascunde tot o fărădelege de-a ispravnicului şi a sameşului său, puşi la cale de boierul Şepte-Sate. Şi, orice ar fi, eu sînt alături de voi.

Atunci Ioviţă Valahul şi-a înălţat privirile înseninate către feciorul negustorului, grăindu-i:

— Ei da, recunosc flăcăul semeţ de ieri. Mi-ar fi părut tare rău să ai alt gînd decît al nostru.

În clipa aceea, un ţipăt ascuţit de femeie îi făcu pe amîndoi să tresară şi să privească în jos, pe viroagă. Înţelegînd şi unul şi

celălalt al cui era ţipătul, au pornit într-o fugă, la vale, de o parte şi alta a gîrlei.

Pavăl avea de ocolit marginea zăvoiului împrejmuit cu gard împletit, dar Ioviţă, luînd-o de-a dreptul pe malul apei, ajunse într-o minută acolo.

Încurajat de purtarea neaşteptat de blîndă a fetei, căpitanul Stamate trecuse puntea peste viroagă, ducînd-o aproape pe sus pe Coculeana, care se zbătea ca de moarte în braţele lui. Ca un trăsnet i-a căzut în spate Ioviţă Valahul, tocmai de unde nu se aştepta. Cu o mînă l-a apucat de gulerul hainei, iar cu cealaltă i-a izbit un pumn sub bărbie. Scăpînd prada din mîini, căpitanul Stamate s-a prăbuşit pe spate într-o tufă de urzici, sărindu-i cît colo chipiul cu pampon roşu. Ioviţă ştia bine că nu poate muri dintr-un singur pumn, măcar că izbise cu sete. Şi-ntr-adevăr, de-abia avusese vreme s-o învăluie cu privirile sale pe fecioara speriată de alături, cînd un nou ţipăt al ei îl puse în apărare. Căpitanul, trezit din ameţeală, dusese mîna la şold să-şi tragă pistolul, dar pînă să-l îndrepte spre dînsul, Ioviţă s-a aruncat ca un leu asupra sameşului, smulgîndu-i pistolul şi aruncîndu-l spre Coculeana. Încă o pereche de pumni zdruncinară mutra de cal a căpitanului, după care, înălţîndu-se asupra lui, îi grăi:

— Şi-acum, dacă vrei luptă dreaptă, ridică-te, căpitane!

Cu faţa şi hainele boţite, proptindu-se cu greu pe picioare, căpitanul răspunse privindu-l cu ură:

— Tîlharule şi ucigaşule! Ai să-nfunzi ocna, dacă nu ţi-oi veni eu de hac mai înainte. Şi se repezi la valah, cu sabia trasă, rînjind ca o fiară turbată. În aceeaşi clipă Ioviţă trase pistolul de la brîu, aşezîndu-se în faţa Coculenei.

— Nu te făli, căpitane, că poţi s-ajungi tu mai înainte pe lumea cealaltă, îi spuse el, pregătit să apese pe trăgaci.

Înciudat şi neputincios, Stamate începu să dea îndărăt spre viroagă, strigînd ca un smintit:

— Ţi-oi arăta eu ţie, tîlharule, altădată! Ne mai întîlnim noi!

— Fără doar şi poate că ne-om întîlni, căpitane. Şi-ncă foarte curînd, c-avem de limpezit chestia de la gros, îi răspunse Ioviţă zîmbind şi sigur pe sine.

După ce-i culese pistolul de pe jos, i-l aruncă descărcat, adaugîndu-i:

— Ia-ţi fala, căpitane, şi nu uita: pe curînd.

Adunîndu-şi pistolul şi chipiul cu pampon din tufele de

urzici, căpitanul Stamate se-ndreptă grăbit spre puntea de peste viroagă, spumegînd de furie, dar mulţumit, că scăpase totuşi ieftin. La capătul punţii însă îl aştepta Pavăl, cu o jordie în mîini, gata să-l croiască în numele tatălui. Văzînd noua primejdie, căpitanul de jandarmi a apucat-o de-a dreptul prin gîrla morii unde, de prea mare grabă, se murase pînă la epoleţi.

După plecarea ruşinoasă a sameşului, Pavăl se apropie de valah:

— Socot că prea degrabă i-ai dat drumul. Trebuia să-l zgîlţîim olecuţică, să ne spună ce-i cu straja aceea.

— Nu cred c-ar fi spus ceva. Dar de aflat tot avem să aflăm. Aştept să se-ntoarcă şi bădia Ştefan de la Săuceşti şi ne-om sfătui ce avem de făcut, dimpreună cu meşterul Rugină şi cu domnia ta, dacă doreşti.

— Dacă doresc? Ţi-am spus că-i o datorie pentru mine.

— Atunci să ne întîlnim mai spre seară, lîngă scocul morii. Dar pe surioară să n-o mai scoţi, că-i primejduieşti viaţa.

— De ce, Valahule? Mă socoţi fricoasă? îndrăzni Coculeana, privindu-l cu aceeaşi ochi mari şi limpezi.

— Ba, nu. Am văzut şi adineauri cît eşti de vitează, frumoasa Ileană Cosînzeană.

— Ileana Coculeana îmi zice.

— Ştiu. Dar pentru mine eşti o Ileană Cosînzeană şi te sfătuiesc să te fereşti altădată din calea zmeului ăsta cu sabie şi pampon.

— Şi tu, Valahule, fereşte-te de el! E un om rău şi răzbunător. Mare mirare dacă n-are să pornească după voi să vă prindă.

— Îţi mulţumesc de grija ce mi-o porţi, Ileană Cosînzeană. Dar ţin să ştii că nu e prima dată cînd mă războiesc cu neferii stapînirii, adăugă Ioviţă, privind în urma ei.

Moş Ion Ababei din Valea lui Ion

Petrecerea din luncă era în toiul ei.

Ţăranii şi tîrgoveţii aflaţi acolo nici nu băgaseră de seamă întoarcerea mînioasă a căpitanului Stamate. Nu-i vorbă că nici el n-avusese curajul s-o ia de-a dreptul prin lunci, aşa plouat şi boţit cum scăpase din întîmplare, ci merse pe marginea zăvoiului pînă ce a dat de jandarmii săi. Peste cîtva timp a

pornit-o călare, spre tîrg, însoţit de unul din neferi.

Pavăl şi Coculeana se-nturnaseră la părinţii lor care, văzîndu-i, îi luară la rost pentru fugă şi întîrziere:

— Pe unde-mi umblaţi, coconilor, le-a strigat jupînul Mihalache, mîniat.

— Ne-am plimbat, tataie, a răspuns Coculeana, îmbujorată.

— V-aţi plimbat? Dar pe unde, că v-am strigat şi nu mi-aţi răspuns. Doar n-oţi fi trecut Bistriţa?

— Lasă juneţea să petreacă, jupîne! le-a sărit într-ajutor Vasile Rugină, care cinstise pînă atunci cu negustorul cîteva stacane de vin porfiriu, din butoiaşul rostogolit în iarbă.

— Să petreacă, ce, eu zic să nu petreacă; dar aci, cu noi laolaltă, o ţinu pe-a lui negustorul, înfierbîntat şi el puţin de băutură.

— Măi, fir-ar să fie! tună morarul cu glasul gros, cum adică, jupîne, să-i ţii pe lîngă tine ca o cloşcă?! Ehei, să fii sănătos, băcanule, puişorii s-au făcut mari, au aripi! Şi-or lua zborul şi ţi-a plăcea ori nu ţi-a plăcea, ştii cum arăţi? Întocmai ca o găină care a clocit ouă de raţă. Şezi pe mal şi priveşti neputincios cum nătăneţele tale înoată pe apa lacului.

La vorbele lui Rugină, mesenii, tolăniţi în iarbă, se porniră pe rîs.

— D-apoi cu tine, morarule, cine se poate prinde! se dădu bătut jupîn Mihalache, umplînd stacanele golite.

Porniţi pe taclale şi chef, negustorii nici n-au băgat de seamă cînd Pavăl şi Coculeana s-au furişat iar spre cetele de tineri care petreceau armidenul cîntînd, jucînd gajuri, ori dănţuind după moda nouă, îndemnaţi de lăuta cinovnicului[13] Iancu Gheorghiu Budu.

Mulţi dintre feciorii de ţărani şi tîrgoveţi se ţineau scai după un moşneag care umbla prin luncă cu nişte desagi atîrnaţi pe umeri, plini cu tot felul de fluieraşe şi cavale.

Moşneagul vînzător de fluiere era mărunţel şi puţintel la trup, c-abia se mai vedea dintre copii. Purta pe el zăbun înflorat de munte, pantaloni cenuşii de şiac[14], iar pe cap o căciulă neagră, ţuguiată şi roasă de vreme, de sub care se prelingeau plete argintii ce se-mpreunau la urechi cu o barbă încîlcită ca

---

[13] Funcţionar la judecătorie.

[14] Postav aspru de lînă de culoare închisă, ţesut de obicei în casă, din care se fac haine ţărăneşti şi rase călugăreşti. Din turcă - **şayak**.

nişte cîlţi, iar sub nas cu o pereche de mustăţi stufoase că, dacă moşneagul n-ar fi cîntat din fluierele sale, copiii ar fi jurat că nu are gură.

Dar sosirea în lunca a vînzătorului de fluiere şi cavale nu stîrnise numai interesul copiilor, ci şi al celor vîrstnici. Ţăranii care îl cunoşteau îl întrebau de sănătate, iar tîrgoveţii îl chemau la mesele lor întinse pe iarbă şi-l îmbiau cu cîte o stacană cu vin. Le era tuturor cunoscut şi toţi erau bucuroşi să-l vadă, mai ales într-o zi ca aceea de arminden.

— Bine că te văd, moş Ioane! Ce mai faci? îl întîmpină careva.

— Ce să fac! Cu tinereţele! răspundea bucuros moşneagul.

— Sănătos? Voinic?

— Tare ca piatra!

— Şi tot cu fluieraşe şi cavale?

— Tot, că cu ele mă mai ţin.

— Dar pămînt nu ai?

— O să am berechet, cînd oi muri. Numai să-l pot duce pe chept.

— Şi cu boierii cum o mai duci?

— Eu o duc cum o duc cu dînşii, dar nu prea o duc ei cu mine.

— Nu cumva îi asupreşti?

— Ba, chiar aşa. Le cînt mereu din fluier şi li se face rău.

— Şi de aceea pribegeşti?

— Ba nu. Pribegesc c-aşa-mi place mie.

Cei care-i cunoşteau satul de baştină, îl mai întrebau:

— Dar pe la Valea lui Ion ce mai veste-poveste?

— Ca pe toate văile şi dealurile: boierii tot deasupra şi ţăranii tot dedesubt.

— Şi baba ce-ţi mai face?

— Ce să facă? Astupă crăpăturile bordeiului ca să nu iasă căldurile de astă iarnă.

Aşa-l cunoşteau şi ţăranii şi tîrgoveţii pe moş Ion Ababei din Valea lui Ion: hîtru şi bun de glume, măcar că nimeni nu l-a văzut vreodată cum rîde şi nimănui nu i-a rămas dator cu vreun răspuns, ori cu un sfat, dacă i se cerea. Un singur lucru nu prea înţelegeau oamenii: moşneagului nu-i plăcea să stea mult într-un loc şi rareori să fie găzduit de vreun creştin. Toată vremea se afla pe drum. Spun unii că moşneagul se are bine cu haiducii şi

e omul lor, trăgînd mereu spre codru. Dar cine să afle de la el o taina ca asta? Că moş Ion e tare grăbit. Vinde ce are de vîndut, o vorbă ori un fluier şi pleacă mai departe. Oamenii îi dau pace, ridicînd din umeri în urma lui, dar cînd îl văd din nou li se umple inima de bucurie.

Înconjurat de o ceată de tineri, moş Ion s-a oprit cîteva minute pe un trunchi de copac. De atîtea căni cu vin cinstite pe la mesele din luncă, pesemne că-l răzbise oboseala şi căpătase chef de vorbă. Întrebat cum se-mpacă cu stăpînirea, moşneagul răspunse ca de obicei pe ocolite:

— De, nepoate, c-o fi Vodă, ori a fi privighetorul, cu stăpînirea nu-i bine să te pui împotrivă.

— Dar nici nu joci dumneata cum îţi cîntă stăpînirea. Aşa-i?

— Ba. Că mie-mi place mai mult să cînt, decît să gioc. Zicînd acestea, moşneagul scoase un caval din desagă şi începu o doină, căutînd să-şi facă loc prin cercul de oameni.

— Ştii ceva, moş Ioane! îi spuse Iancu Budu, aşezîndu-i-se drept în faţă: pe dumneata o să te alegem deputat în Divanul Ad-hoc care o să hotărască Unirea.

— Vai de păcatele mele, nepoate! Ce să caut eu acolo! zise moşneagul, făcînd ochii mari.

— Iaca ce am spus: să hotărăşti, împreună cu alţi ţărani şi boieri aleşi, sfînta Unire.

— Ba, să mă ierţi, nepoate! Eu nu fac casă bună cu boierii.

— Tocmai de aceea trebuie să fii acolo, ca să nu-şi facă ei de cap în Divan, îşi susţinu părerea tînărul Budu, cu aprobarea tuturor.

Moş Ion se mai uită o dată la el, apoi la oamenii din jur, cu privirile lui ascunse sub ghemotoacele cînepii ale sprîncenelor şi le grăi cu glas blajin:

— Vedeţi-vă de petrecere, măi oameni buni! De ce vă bateţi gioc de un biet bătrîn sărăntoc la minte!

Şi făcîndu-şi loc printre tinerii tîrgoveţi, plecă doinind din caval, cu alaiul de copii după el.

Omul lăsat în luncă de căpitanul Stamate, drept iscoadă, şedea rezemat de un copac şi se cinstea de unul singur dintr-o butelcuţă cu vin, pe care i-o dăduse cine ştie ce creştin din luncă. Descheiat la gît, cu chipiul strîmb pe cap şi cu o faţă schimonosită, jandarmul arăta încă de departe că se cherchelise. Ascuns după un tufiş, de pe malul viroagei, Pavăl

ascultă taifasul ce se închegă între moşneag şi omul lui Stamate:

— Hă! Hă! Hă! Uite şi pe moş Ion! Hîc! Ce mai faci, moş Ioane!

— Bine, nepoate! Dar tu cum o duci cu oastea?

— Şi eu... hîc!... tot aşa! Ştii matale? Sînt... hîc!... în misie!

— Nu mai spune, măi Vasilică! Ce misie?

— Apoi, ’neatale pot să-ţi spun... hîc!... ca n-o să mă dai în vileag... Dar să-mi dai şi mie un fluier de cela ca să cînt oleacă...

— Ţi-l dărui de tot, mai Vasilică. I-al pe care-l vrei! Vorba ceea: „Alege, numai nu culege”.

Pavăl urmări printre crengile tufişului cum jandarmul şi-alese un fluier şi începu să cînte ceva neînţeles, anapoda, printre sughiţuri. Dar se lăsă repede păgubaş, ori poate voia să se achite de făgăduială, căci reluă vorba, aşezîndu-se lîngă bătrîn:

— Ştii, moş Ioane, ce... hîc!... misie mi-a dat căpitanul?

— Oi şti dacă mi-i spune...

— Să pîndesc... hîc!... un tîlhar...

— Nu mai spune! se minună moşul. Ce tîlhar, măi Vasilică?

— Ei, vorba vine că-i tîlhar, dar... hîc... aşa vrea capitanul să fie.

— Cum adică?

— Păi căpitanul ista a nostru zice că surugiul cela ce-o vinit la Bacău alaltăieri şi cu ţăranul de la Săuceşti... hîc... de au fost închişi, poate-i fi auzit şi ’neatale, ar fi ucis o strajă. Dar... hîc... vorba vine c-au ucis-o, că aiasta nu-i tocmai aşa.

— Dar cum e, măi Vasilică? Au ucis-o ori n-au ucis-o?

— Da’ de unde! I-au vîrît numai aşa un căluş în gură şi l-au legat. Că doară eu l-am văzut întîiaşi dată pe Gheorghiţă în chilia grosului în noaptea aceea.

— Dar atunci cum e cu mortul de l-au îngropat ieri seară, pe ascuns ca pe un ciumat? Lumea zice c-ar fi straja aceea.

— Lumea zice... hîc!... cum o zis căpitanul şi ispravnicul să se zică.

— Mă, ce dandana! se miră moşneagul rămînînd cu privirile pierdute spre zăvoi, molfăind în gură un fir de iarbă şi în minte cine ştie ce gînduri. Şi-a strîns apoi desaga, aburcînd-o pe umeri şi s-a ridicat să plece.

— Să nu mă spui cuiva, moş Ioane, că mă năpastuieşti, se

rugă Vasilică, cumpănindu-se.

— Fii pe pace, măi Vasilică! N-o să-ţi fac tocmai eu pocinogul, ce naiba!

— Mulţămesc, moş Ioane, pentru fluier şi umblă sănătos!

Pavăl îl văzu apoi pe jandarm cum îi pune fluierul în desagă, după care moşneagul a pornit grăbit spre moara lui Rugină. Apucînd prin lăstăriş, s-a coborît şi el în jos, pe viroaga morii.

Vînătoare de oameni

Ziua de arminden era pe sfîrşite. Soarele se ascunsese în spatele unor munţi de nori, către dealurile Luncanilor, după ce se oglindise roşu şi strălucitor în turlele bisericilor din tîrg. Dar oamenii din lunca nici nu luaseră în seamă apropierea serii.

Negustorii mai aveau destul pelinaş prin butoiaşe şi damigene şi nu se gîndeau să plece pînă nu-l mîntuie, iar tabăcarii şi alţi meşteşugari, sătui de joc, se trăseseră în jurul tufanului bătrîn, unde tăifăsuiau despre necazurile lor, zădărîţi de doinele cîntate de lăuta lui Tache Săuceanu. Nu prea departe de ei, tinerii slujbaşi de la judecătorie şi isprăvnicie cîntau frînturi de marşuri din vremea revoluţiei, ajutaţi de arcuşul altei alăute, a lui Iancu Budu.

Pe nesimţite, însă lumea pestriţă şi voioasă din Lunca lui Rugină se trezi străjuită dinspre apus de un nor întunecat şi ameninţător, iar dinspre răsărit în umbra viorie şi răcoroasa a zăvoiului de pe Bistriţa, de potera de jandarmi, alergînd călări. Tăbăcarii, ţăranii şi tinerii adunaţi sub tufanul cel gros s-au strîns mai bine şi nu s-au dat plecaţi din luncă la vremea aceea de primejdie.

Stamate şi oamenii lui au dat cîteva tîrcoale în jurul tufanului, trăgînd cu pistoalele în frunziş, dar n-au avut ce le face. S-au strîns apoi în buza zăvoiului, la capătul de sus al viroagei şi pînă jos, la scocul morii şi la un semn al căpitanului, s-au năpustit în vale, ca nişte gonaci de vînătoare.

Atunci însă, un harapnic uriaş, cu sclipiri argintii, a troznit pe deasupra zăvoiului, deschizînd baierele cerului.

Neferii lui Stamate s-au înturnat din zăvoi, cu caii nechezînd şi căzînd în brînci, la deal. Muiaţi pînă la piele şi orbiţi de rafalele ploii iuţi, căutau scăpare în jurul comandirului, care nu arăta mai puţin amărît decît dînşii. Şi unde mai pui că sameşul făcea baie

pentru a doua oară în ziua aceea, fără voia lui...

Ploaia se rărise, iar spre apus, pe marginile crenelate şi aurite ale norului, s-a ivit o geană de soare.

— Ce fuse asta, moş Ioane? întrebă un tăbăcar pe bătrînul cu fluiere şi cavale, care urca dealul dinspre moara lui Rugină.

— Ce să fie? Vînătoare de oameni, după poruncă isprăvnicească, răspunse moşneagul, scuturîndu-şi zăbunul de ploaie.

— Ba eu zic: ploaie mănoasă de primăvară.

— Şi asta e bună, că vorba ceea: „dacă plouă în mai, o să avem în toamna mălai”, o îndreptă moş Ion Ababei ca să fie pe placul tabacului. Dar nici acesta nu era departe de gîndurile moşneagului, căci zise din nou cu subînţeles în glas şi-n priviri:

— Şi iac-aşa: cîte nu se-ntîmplă într-o zi de arminden!

— Îţi trebuie minte multă ca să le-nţelegi!...

— Şi suflet de criţă ca să nu te dai bătut! adăugă tăbăcarul, pornind alături de moşneag spre tîrg.

Va urma...

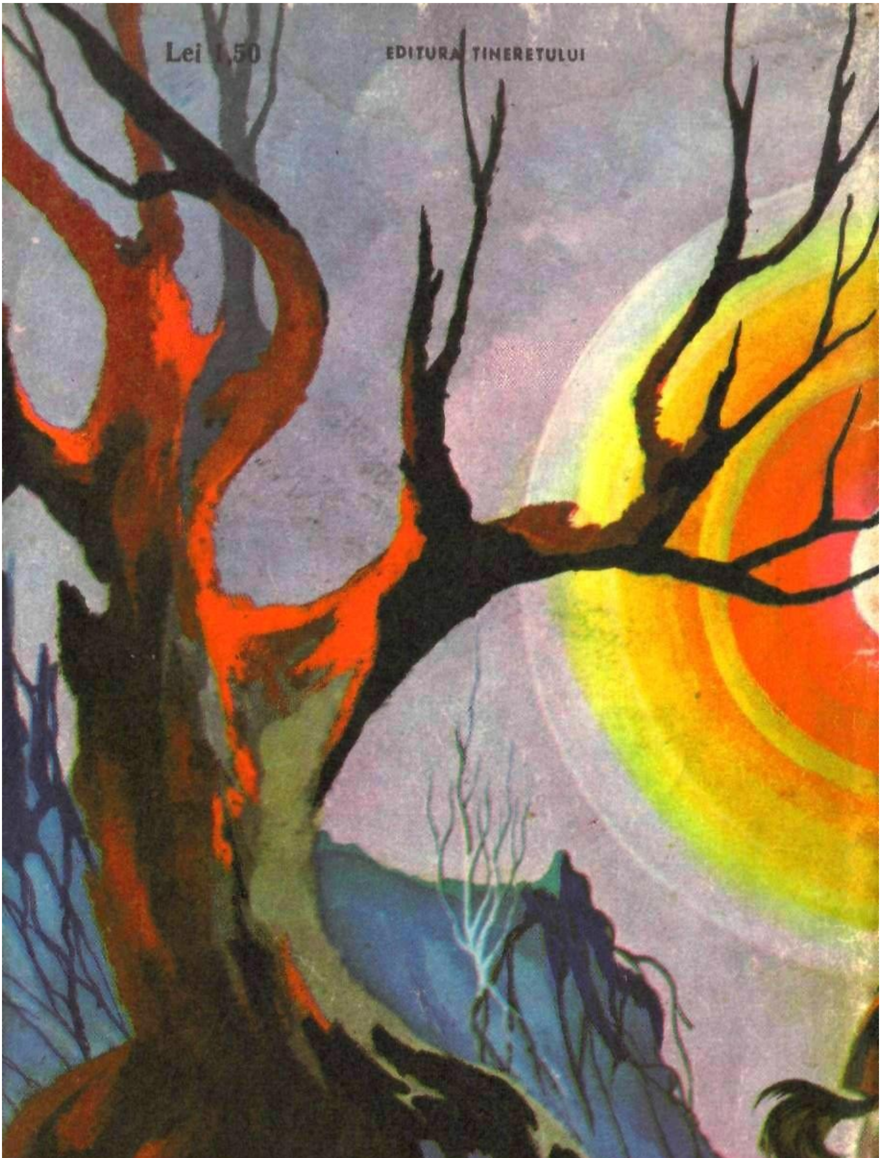
Lei 1,50
EDITURA TINERETULUI